

Året i korthet

JO OCH VERKSAMHETEN 2025

Varje år lämnar JO en ämbetsberättelse till riksdagen. Det är en redogörelse av föregående års verksamhet tillsammans med ett urval av ombudsmännens beslut. Besluten i ämbetsberättelsen innehåller de principiellt mest intressanta besluten från det gångna året.

Året i korthet – JO och verksamheten är en kortversion av Ämbetsberättelsen 2025 och innehåller sammanfattningar av besluten som finns med i ämbetsberättelsen, statistik och ombudsmännens betraktelser över året. I det inledande avsnittet finns information om JO:s verksamhet och historia.

Ta del av hela ämbetsberättelsen på myndighetens webbplats, www.jo.se. Här finner du också mer information om JO och dess verksamhet.

JO – en del av riksdagens kontrollmakt

Sveriges riksdag

Justitieombudsmannen (JO), eller Riksdagens ombudsmän som är det officiella namnet, granskar att myndigheterna arbetar enligt de lagar och regler som styr deras arbete – särskilt sådana lagar som berör enskildas rättigheter och skyldigheter i förhållande till det allmänna.

JO:s uppdrag

Det främsta syftet med JO:s verksamhet är att främja rättssäkerheten. JO ska särskilt se till att myndigheter och domstolar följer regeringsformens bestämmelser om opartiskhet och saklighet och att den offentliga verksamheten inte gör intrång i medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter. I

tillsynsarbetet kontrollerar JO att myndigheterna handlägger sina ärenden och i övrigt utför sina uppgifter enligt gällande författningar.

Ombudsmännen har också i uppdrag att verka för att brister i lagstiftningen avhjälps och kan göra framställningar till riksdagen eller regeringen om att lagstiftningen bör ses över eller ändras.

Ombudsmännen har också ett särskilt uppdrag att vara ett nationellt besöksorgan enligt ett FN-protokoll som hör till FN:s konvention mot bl.a. omänsklig eller förnedrande behandling, det s.k. Opcat-uppdraget. Som en del av uppdraget inspekterar JO regelbundet platser där människor hålls frihetsberövade.

JO:s arbete – anmälningar och initiativ

JO:s granskningar initieras främst på två sätt, genom anmälningar från allmänheten och genom egna initiativ.

När en anmälan, som också kallas ett klagomål, kommer in till JO görs en bedömning om det som anmälaren har skrivit bör leda till vidare utredning. I en ombudsmans uppdrag ingår att självständigt välja ut vad som ska granskas, på vilket sätt det ska granskas och vilka uttalanden som ska göras. Under året har ombudsmännen valt att fullt utreda ca 500 ärenden, och i alla dessa ärenden har den anmälda myndigheten fått möjlighet att yttra sig över det som anmälaren har uppgett. Även de anmälningar som inte utreds utgör en viktig del av JO:s omvärldsbevakning och verksamhet. Genom anmälningarna får JO både aktuell och relevant information om tillståndet i den offentliga förvaltningen.

Ombudsmännens egna initiativ kan vara av olika slag. Initiativ har ofta en grund i de inspektioner av olika myndigheter och domstolar som regelbundet görs runt om i landet. Vid en inspektion kan JO bl.a. träffa myndighetsledningen, tala med medarbetare och i förekommande fall berörda enskilda

JO:s kontor vid Kungsträdgården | Stockholm

samt granska ärenden och ärendehanteringssystem. Inspektioner ger JO en mycket god inblick i vad som fungerar väl och vilka utmaningar en myndighet har, och ombudsmännen kan med utgångspunkt från det i sitt efterföljande beslut ge den vägledning eller kritik som behövs. Ombudsmännens Opcat-inspektioner har ett förebyggande syfte och avslutas oftast med en besöksrapport som innehåller rekommendationer om förbättringar.

Initiativ kan också handla om att en ombudsman med utgångspunkt i sin omvärldsanalys beslutar att inleda en granskning av en viss händelse eller en viss rättslig frågeställning. Det kan t.ex. röra sig om hur en eller flera myndigheter tillämpar en viss bestämmelse i en ny lag. Ett sådant initiativ avslutas, efter yttrande från myndigheten eller myndigheterna, med ett beslut.

Resultaten av alla JO:s granskningar dokumenteras i beslut eller protokoll. Beslut som innebär att ett klagomål inte utreds vidare motiveras inte i det enskilda fallet. I övriga beslut och protokoll finns uttalanden från den enskilda ombudsmannen. JO vägleder i sina beslut – och kritiserar när det behövs.

JO:s historia

Den moderna användningen av termen ”ombudsman” började med Justitieombudsmannen i Sverige. Året var 1809. Nu finns ombudsmannafunktioner av olika slag i alla världsdelar och ca 140 länder.

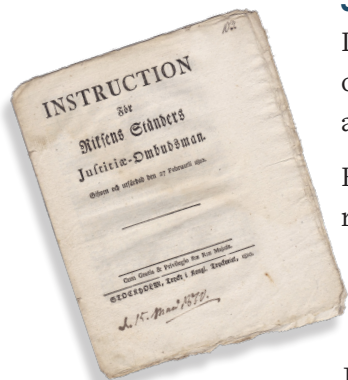
Enligt 1809 års regeringsform skulle makten fördelas mellan kung och riksdag. Kungen skulle utse Justitiekanslern (JK) och riksdagen skulle utse Justitieombudsmannen (JO). Det främsta syftet med ämbetet som justitieombudsman var att få en tillsyn i medborgarnas intresse som var helt självständig i förhållande till den styrande makten. I likhet med JK skulle JO vara en åklagare med uppgift att ha tillsyn över domares och ämbetsmäns tillämpning av lagen. JO skulle bland annat verka för en enhetlig rättstillämpning och påtala oklarheter i lagstiftningen. Hans verksamhet skulle bedrivas genom inspektioner och handläggning av klagomål.

Till första justitieombudsman valdes Lars August Mannerheim, en erfaren ämbetsman och politiker. Mannerheims funktion blev främst att hjälpa fram en långsamt spirande rättsstat snarare än att vaka över fri- och rättigheter som då ännu inte fanns. Till en början präglades JO:s roll av åklagarfunktionen. De ärenden som kom till JO lämnades antingen utan åtgärd eller ledde till åtal. JO kom så småningom att utveckla en praxis som innebar att ämbetet lät bli att åtala i ringa fall och i stället lät saken bero med en erinran.

Utvecklingen innebär att tyngdpunkten för JO-ämbetets roll successivt har blivit en vägledande och rådgivande funktion. Uppgiften att förebygga fel och att allmänt verka för en riktig rättstillämpning har kommit att få företräde framför åklagaruppgiften.

Några årtal i JO:s historia

- 1809** JO-ämbetet inrättas i och med 1809 års regeringsform.
- 1810** Den första justitieombudsmannen (JO) väljs, L.A. Mannerheim.
- 1915** En militieombudsman, MO, inrättas för att vaka över att missförhållanden inte brer ut sig inom landets krigsmakt.

Den förste justitieombudsmannen
L.A. Mannerheim

- 1941** Ombudsmännens (JO & MO) valperiod utökas från ett till fyra år. Regeln att endast män kan väljas till justitieombudsman tas bort.
- 1957** Kommunala myndigheter förs in under JO:s tillsyn.
- 1967** MO-ämbetet avskaffas och antalet justitieombudsmän utökas till tre stycken.
- 1975** Antalet justitieombudsmän utökas till fyra stycken.
- 2011** JO får ett särskilt uppdrag som nationellt besöksorgan, på engelska kallat National Preventive Mechanism.

Justitieombudsmännen

ChefsJO Erik Nymansson

JO Katarina Pålsson

JO Thomas Norling

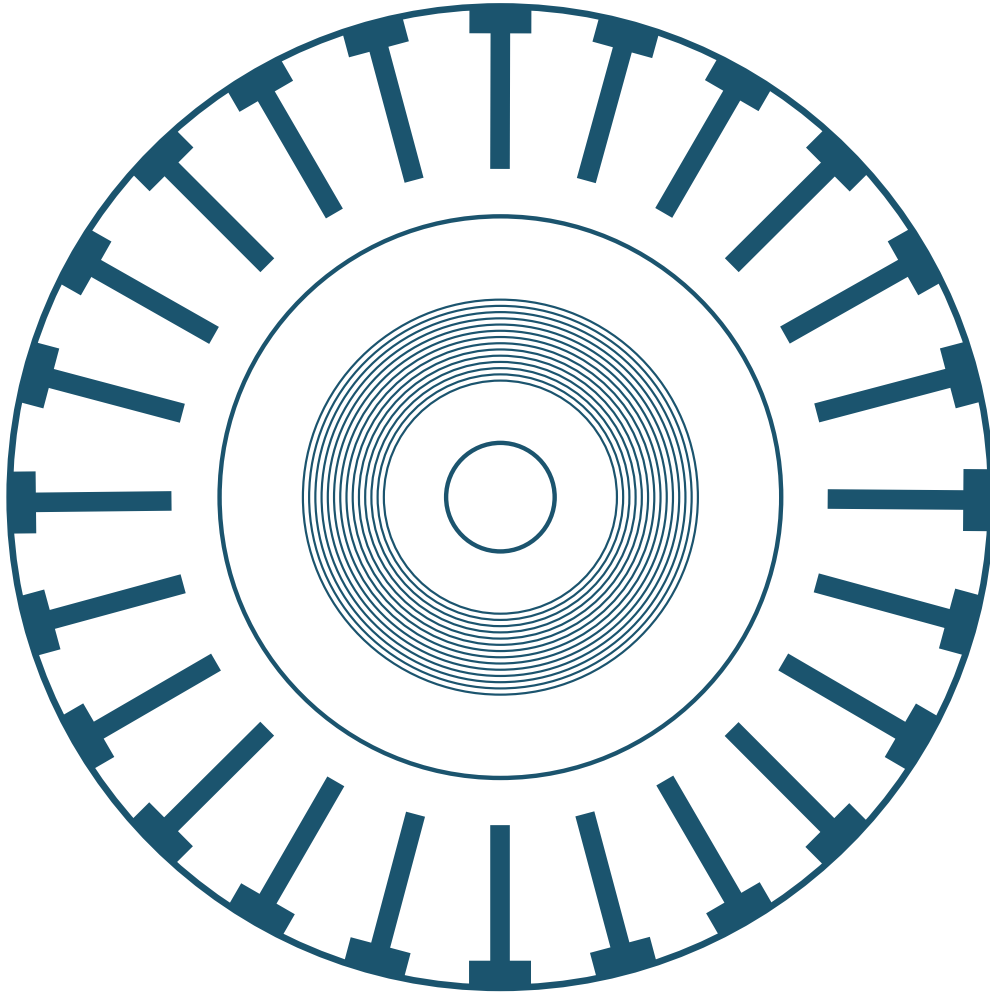

JO Per Lennerbrant

Det finns fyra justitieombudsmän. De är helt självständiga i sitt arbete och i sina beslut, ingen justitieombudsman kan påverka de andras ärenden.

Justitieombudsmännen väljs av riksdagen var för sig för en period av sex år och kan väljas om. Varje ombudsman svarar för tillsynen inom sitt ansvarsområde. En av de fyra ombudsmännen är chefsjustitieombudsman. ChefsJO är administrativ chef för ämbetet och bestämmer inriktningen i stort av verksamheten.

Det finns inga formella kompetenskrav för justitieombudsmännen. I praktiken rekryteras ombudsmännen vanligen bland personer som har sådana kvalifikationer att de anses lämpliga som ledamöter i de två högsta domstolsinstanserna, Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen.

ChefsJO:s övergripande betraktelse av verksamhetsåret

Under året valdes jag om som chefsJO. Jag tillåter mig att i årets betraktelse göra en tillbakablick på min första mandatperiod och beskriva våra mål med verksamheten.

Även om vårt uppdrag enligt min mening är tidlöst och evigt behövligt – ja, kanske just därför – behöver vi hela tiden anstränga oss och se till att vi är i fas med vår egen samtid. Detta gäller såväl i förhållande till de som vi utövar tillsyn över som internt i vårt sätt att arbeta.

Riksdagen väljer fyra ombudsmän som har en självständig ställning vid genomförandet av tillsynsuppdraget. Jag är dessutom vald till att vara myndighetens administrativa chef. JO är därigenom speciellt och särpräglad, men samtidigt också på många sätt en myndighet som alla andra. Vårt uppdrag är grundlagsfäst, och vi arbetar i medborgarnas tjänst. Men med vårt oberoende följer att vi inte får årliga regleringsbrev, direktiv eller uppdrag. Vårt oberoende innebär att det är vi själva som anger vad vi ska granska, hur vi ska göra det och när vi ska göra det. För oss blir det därför extra viktigt att sätta upp egna mål att arbeta mot.

Jag har i samråd med mina ombudsmannakollegor löpande resonerat om JO:s långsiktiga mål. Det handlar om vad vi fyra behöver göra för att JO ska fortsätta att vara en myndighet som människor vänder sig till och har förtroende för och som på ett effektivt sätt bidrar till en mer rättssäker offentlig förvaltning. Vi är ense om målen för verksamheten och om de frågor som behöver prioriteras för att vi ska nå dem.

I våras fattade jag beslut om en målbild för JO 2026–2028. Innehållet i den är i huvudsak detsamma som i de målbilder jag tidigare beslutat om. I målbil-

den ingår hur vi vill att JO ska uppfattas av andra, myndigheter och enskilda, men också hur vi vill att de som arbetar hos oss ska uppleva JO som arbetsplats. För att JO ska kunna fullgöra sitt uppdrag på bästa och över tid hållbart sätt behöver följande mål nås:

- JO har högt förtroende hos de domstolar och myndigheter som granskas och hos enskilda som vänder sig till JO.
- Kommunikationen om JO:s uppdrag och beslut är tydlig och lättillgänglig.
- JO är en attraktiv, effektiv och modern myndighet med kompetenta ledare och medarbetare.

Målbilden har formulerats utifrån såväl en analys av vår omvärld som vår egen uppföljning och utvärdering. Den ligger till grund för all strategisk och operativ planering av myndighetens verksamhet. Målbilden ger en tydlig riktning och prioritering samt en kraft i det ständiga förbättringsarbete som pågår på JO.

Det ständigt ökande antalet anmälningar från enskilda ser jag i grunden som någonting positivt. Om de i allt högre grad har förtroende för oss och sätter sin lit till att vi kan ge dem upprättelse, så beror det förhoppningsvis på att vi har förtjänat det förtroendet. Förtroende är som bekant något man förtjänar i varje givet ögonblick. Det går inte att vila på lagrar. Vi måste fortsätta att hela tiden se över vår verksamhet och anpassa den till ständigt förändrade förutsättningar. Jag har haft förmånen att arbeta tillsammans med tre framtidsinriktade ombudsmannakollegor som har haft hela myndighetens bästa för ögonen. Vi respekterar varandras roller i grunden, vi byter tankar och idéer och vi har en hög grad av samsyn när det gäller vår målbild för JO som myndighet, både nu och på lång sikt. Utan det goda samarbete som jag alltsedan jag tillträdde har haft och alltjämt har med mina ombudsmannakollegor Thomas Norling, Katarina Pahlsson och Per Lennerbrant skulle detta långsiktiga arbete inte ha kunnat bedrivas.

I den förra ämbetsberättelsen som överlämnades för ett år sedan redovisade jag att antalet klagomål aldrig förr i myndighetens historia hade ökat så mycket. Klagomålen ökade då med 11 procent. Under 2025 har ökningen uppgått till cirka 32 procent eller cirka 3 700 klagomål jämfört med föregående år.

Det är värt att framhålla att JO, trots den stora klagomålsökningen, uppvisar positiva siffror i alla centrala avseenden. (Siffrorna inom parentes i det följande avser 2024.) Antalet beslut i remitterade ärenden har ökat till 484 (401). Vi har remitterat fler ärenden än vad vi gjort under de senaste fem åren, och antalet uppgick till 488 (390). Vi har under 2025 fattat dubbelt så många beslut om att inleda initiativ som under 2024. För fyra år sedan var den genomsnittliga handläggningstiden för remitterade ärenden 500 dagar. I år har den sjunkit till 306 (346) dagar. För fem år sedan hade vi 166 ärenden som var äldre än 12 månader i balans; i år är det 25 ärenden (32).

En särskilt markant procentuell ökning av klagomål kan vi se när det gäller polisen, de allmänna domstolarna, utbildningsväsendet, utlänningsärenden och socialtjänsten. Flest klagomål rör dock fortfarande kriminalvårdsområdet. Antalsmässigt har anmälningarna som rör polisen ökat mest. Där har det kommit in cirka 660 fler klagomål jämfört med året innan, vilket motsvarar en ökning med knappt 50 procent. Under verksamhetsåret har vi också strävat efter och lyckats att öka antalet inspektioner, särskilt inom Opcat-verksamheten.

Jag vill avslutningsvis nämna att vi under våren 2026 etablerat ett verksamhetsställe i Göteborg. Där har vi hyrt lokaler och rekryterat rättssakkunniga. Detta kommer att bidra till att trygga JO:s kompetensförsörjning ytterligare.

Ombudsmännens iakttagelser inom respektive ansvarsområde

ChefsJO Erik Nymansson

Mitt ansvarsområde omfattar bl.a. domstolarna, försvaret, hälso- och sjukvården, utbildning och forskning samt skatt och folkbokföring. Till området hör också offentlig upphandling samt ett antal olika centrala myndigheter, t.ex. Finansinspektionen, Bolagsverket och Tillväxtverket. Sett till antalet anmälningar är chefsJO:s ansvarsområde i tillsynen, med knappt 3 000 ärenden, något mindre än de övriga ombudsmännens.

Jag har i ämbetsberättelsen¹ tagit med ett beslut som är ovanligt på det sättet att jag har avstått från att uttala kritik mot domare trots att det varit fråga om sådan långsam handläggning som normalt sett skulle leda till kritik. Det gäller beslutet om Hälsinglands tingsrätt, där jag har kommit till den slutsatsen till följd av att det varit en synnerligen ansträngd bemannings- och arbetssituation vid domstolen. Jag finner anledning att här i mina iakttagelser kommentera beslutet särskilt.

Hälsinglands tingsrätt i Hudiksvall är dimensionerad för att det där ska finnas sju domare: en lagman, fyra rådmän och två fiskaler. Under den tid som mitt beslut avser har det endast funnits två anställda domare, och såvitt jag känner till finns det numera endast en sådan domare i form av lagmannen. Under de senaste tre åren har tingsrätten annonserat efter rådmän vid åtta

---

¹ JO:s ämbetsberättelse 2025.

tillfällen. Ingen med de kvalifikationer som krävs för en ordinarie rådmans-tjänst har sökt någon av tjänsterna. Den dömande verksamheten har i stället fått bäras av en förstärkningsstyrka som inrättats vid Domstolsverket och som består av domare som under veckorna har rest till Hudiksvall. Förstärkningsstyrkan inrättades dock inte för att närmast helt ersätta domarna vid en tingsrätt utan är tänkt att kunna rycka in vid sjukdomsfall och liknande.

Situationen är djupt bekymmersam. Hälsinglands tingsrätt är dock inte den enda tingsrätten med rekryteringsproblem, även om den är den domstol som har det svårast. I många av mina tillsynsärenden beklagar sig lagmän över svårigheterna att rekrytera domare och förklarar ofta att tillkortakommanden orsakats av detta. Detta är inte endast anekdotisk kunskap som jag har fått från ett begränsat antal ärenden, utan när jag under året har tagit del av Domarnämndens protokoll har dessa rekryterings svårigheter bekräftats. Tingsrätter som har haft rekryteringsproblem återfinns i t.ex. Visby, Kalmar och Hässleholm men även i lite större

städer såsom Linköping, Borås och Västerås. Den bild som avtecknar sig är dock att tingsrätter i Norrland utmärker sig i detta avseende. Således har det utöver i Hudiksvall saknats sökande till rådmans tjänster i Mora och Härnösand men även till större städer som Gävle och Sundsvall.

Jag vill också nämna att rekryteringsproblemen vid landets tingsrätter har tilltagit under senare år. Av Domarnämndens årsredovisningar framgår att antalet utlysta rådmans tjänster som inte kunde tillsättas var 27 år 2022 (30,7 %), 31 år 2023 (35 %) och 46 år 2024 (50 %). Procenttalen anger andelen utlysta rådmans tjänster som inte tillsatts, således hälften av tjänsterna 2024. Detta är illavarslande. Rekryteringsproblemen resulterar på vissa håll i en arbetsbelastning och arbetsmiljö för domare som är långt ifrån önskvärd, vilket även är negativt för domarykets attraktivitet.

I landet finns 48 tingsrätter. Värt att uppmärksamma är att några motsvarande rekryteringsproblem inte finns vid landets 12 förvaltningsrätter.

Jag har i mina övergripande betraktelser angett att ett av de områden där antalet klagomål ökat mest under året är de allmänna domstolarna. Det rör sig om en ökning som uppgår till drygt 40 procent. Klagomålen vad gäller allmänna domstolar har historiskt legat på en jämn nivå om cirka 400 klagomål per år, men det förhållandet att antalet nu uppgår till cirka 700 innebär således ett trendbrott. Någon motsvarande ökning kan man inte finna för förvaltningsdomstolarna.

Klagomålsökningen är i sig oroande och kan ha många förklaringar. Men det är klart att svårigheter att bemanna landets tingsrätter med rådmän kan ha en negativ påverkan på målhanteringen och omloppstiderna. Detta kan öka den påfrestning det innebär att vara part i en rättegång och riskerar att negativt påverka allmänhetens förtroende för det rättsväsende som är så centralt för rättsstaten.

Många domstolar har problem med långa handläggningstider. Detta har jag kunnat konstatera vid de inspektioner jag har gjort under året vid tingsrätterna i Uddevalla (dnr 1795-2025) och Kalmar (dnr 9398-2025) samt i ett antal klagomålsärenden i fråga om Värmlands och Vänersborgs tingsrätter (dnr 8128-2024, 9293-2024 och 1116-2025). Något som har varit påtagligt under året är ett ganska stort antal kritikbeslut om bristfällig hantering av sekretessfrågor (dnr 8898-2023, 5387-2024, 8433-2024 och 2072-2025). Med detta sagt vill jag ändå förmedla att mitt allmänna intryck är att verksamheterna vid domstolarna i huvudsak fungerar väl.

Vad gäller mitt ansvarsområde utbildning och forskning kan jag konstatera att antalet klagomål har ökat med cirka 55 procent under året. De flesta anmälningarna riktar sig mot grundskolor och kommunala nämnder och förvaltningar. I JO:s ämbetsberättelse 2025 har jag tagit med två beslut där rektorer har yttrat sig på ett sätt som har kränkt lärares yttrandefrihet, i det ena fallet sedan läraren hade talat med tillsynsmyndigheten Skolinspektionen. Jag har även i ett flertal beslut konstaterat brister i den formella hanteringen av t.ex. beslut om åtgärdsprogram eller avstängningar (dnr 9040-2024 och 3120-25). Andra vanliga fel är när skolor inte har hanterat överklaganden på ett korrekt sätt. Många gånger har överklaganden inte lämnats över till överinstansen inom rimlig tid, och i vissa fall har de inte överlämnats alls (t.ex. dnr 8431-2014). I ämbetsberättelsen² har jag även tagit med tre beslut om förskolor. I ett beslut konstaterar jag att en kommun inte har levt upp till lagens krav på att erbjuda förskoleverksamhet där en väsentlig del av utbildningen bedrivs på samiska. De två andra besluten handlar om en kommuns skyldighet att erbjuda förskola för barn till arbetslösa eller föräldralediga vid helg- eller planeringsdagar respektive när föräldrar kombinerar föräldradighet med studier.

---

² JO:s ämbetsberättelse 2025.

När det gäller mitt ansvarsområde hälso- och sjukvård har jag under året beslutat om särskilda inspektionsserier inom rättspsykiatri och den allmänna vuxenpsykiatri, med fyra inspektioner inom respektive serie. Undersökningarna har ägt rum inom ramen för JO:s särskilda Opcat-uppdrag. Rapporten efter inspektionsserien om rättspsykiatri publicerades som en temarapport och finns på JO:s webbplats. Rapporterna från den allmänna vuxenpsykiatri publiceras löpande. Något som blivit klart under dessa inspektioner är att förhållandena inom den psykiatriska vården skiljer sig kraftigt åt mellan olika regioner.

Även i min klagomålshandling har jag haft anledning att uppmärksamma brister inom psykiatri, och jag har tagit in två beslut i ämbetsberättelsen³. I ett beslut konstaterade jag att en region i strid med lagstiftningen inte hade tagit emot en patient som dömts till rättspsykiatrisk vård. I ett annat beslut fann jag att ett sjukhus hade tillämpat en rutin som innebar att patienter kroppsvisiterades utan lagstöd.

I september genomförde jag en inspektion av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) om myndighetens handläggning av framställningar om att få ta del av allmänna handlingar (dnr 9583-2025). Syftet med inspektionen var att följa upp den motsvarande inspektion som jag gjorde förra året. Även om det har skett flera positiva förändringar i IVO:s hantering står det klart att mycket arbete kvarstår. Vid granskningen framkom att en betydande del av framställningarna som kommer in till myndigheten fortfarande inte hanteras i enlighet med grundlagens krav på skyndsamhet.

I ämbetsberättelsen⁴ har jag tagit in ett beslut föranlett av klagomål mot Försvarsmakten med anledning av att en husrannsakan genomförts i kadetters boenden på Militärhögskolan Karlberg. Jag konstaterade att Försvarsmakten

---

³ JO:s ämbetsberättelse 2025.

⁴ JO:s ämbetsberättelse 2025.

hade haft lagstöd för att genomföra åtgärden men att det ur ett rättssäkerhetsperspektiv var betänkligt att den aktuella bestämmelsen om tvångsbefogenheter riskerade att få ett alltför vidsträckt tillämpningsområde. Jag ansåg att bestämmelsen inte kunde anses uppfylla de krav på tydlighet och förutsebarhet som måste kunna ställas på en tvångsmedelsbestämmelse. Jag gjorde liknande iakttagelser för ett par år sedan när jag granskade om det funnits rättsligt stöd för ett regemente att isolera värnpliktiga med hänsyn till risk för smittspridning av covid-19 (dnr 9432-2020). Med hänsyn till den mycket speciella verksamhet som Försvarsmakten bedriver finns det skäl för att Försvarsmakten har befogenheter att göra ingrepp i det grundlagsskyddade området. Det är emellertid ett grundläggande krav att lagstiftningen är tydlig i fråga om under vilka förutsättningar Försvarsmakten har rätt att vidta sådana åtgärder. Mot bakgrund av det som kommit fram vid mina granskningar kan det finnas anledning till en bredare översyn av tvångsmedelsregleringen på Försvarsmaktens område för att säkerställa att den är uppdaterad och lever upp till de krav som kan ställas på en sådan reglering.

JO Katarina Pålsson

Min tillsyn har omfattat Kriminalvården och övervakningsnämnderna, Kronofogdemyndigheten, överförmyndarväsendet samt organ inom kultursektorn såsom museer och bibliotek, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet och Myndigheten för press, radio och tv.

I årets ämbetsberättelse¹ finns flera beslut som rör överförmyndarväsendet. Klagomålen är inte många till antalet, men utmärkande för området är att det ytterst rör människor som är i behov av samhällets stöd i framför allt rättsliga och ekonomiska angelägenheter. De befinner sig dessutom inte sällan i en utsatt situation. Därför är det av stor vikt att överförmyndarna kan få fram lämpliga gode män och förvaltare samt att de regelbundet kontrollerar just lämpligheten hos dessa ställföreträdare. Jag har haft visst fokus på denna fråga under senare tid. Enligt min mening ingår det i lämplighetsprövningen att exempelvis undersöka hur många uppdrag en ställföreträdare har, inte bara i den egna kommunen. Det är vidare angeläget att deras årsräkningar granskas såväl inom rimlig tid som med noggrannhet och beaktande av förhållandena för den enskilde som ett uppdrag avser. Det arbetet är nämligen ett av överförmyndarnas viktigaste tillsynsverktyg.

Jag har haft anledning att uttala mig om rollfördelningen mellan överförmyndarna och domstolarna. I de fall det är rätten som ska avgöra om ett ställföreträdarskap bör anordnas, och vem som i så fall kan anses som lämplig och ska anförtros uppdraget, är det överförmyndarnas ansvar att tillhandahålla domstolen ett så komplett underlag som möjligt. Vidare måste en överförmyndare ansöka om anordnande av förvaltarskap när det framkommit att den enskilde har behov av det, och det även om ställföreträdarfrågan inte är löst. Då är det alltså rättens uppgift att pröva saken. I min tillsyn har

---

¹ JO:s ämbetsberättelse 2025.

det också visat sig att tingsrätter och överförmyndare har olika uppfattningar om huruvida en domstol har rättsligt stöd för att förelägga en överförmyndare att ge in viss utredning när en enskild har begärt att ett förvaltarskap ska upphöra. Jag beslutade att utreda det sistnämnda inom ramen för ett initiativ och kom fram till att den rättsliga regleringen är oklar. Därtill konstaterade jag att meningsskiljaktigheterna kan ge upphov till långa handläggningstider hos domstolarna, till men för den enskilde, och att allmänhetens förtroende för den offentliga verksamheten kan påverkas negativt när en myndighet inte följer ett domstolsföreläggande. Mot denna bakgrund väckte jag med stöd av 13 § lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO) hos regeringen frågan om en författningsändring.

En myndighet ska vara tillgänglig för kontakter med enskilda och informera allmänheten om hur och när sådana kan tas. Trots att Kronofogdemyndigheten anger att enskilda och allmänheten kan nå myndigheten under vardagar på ett visst telefonnummer visade det sig i en granskning att fler än hälften av de ca en och en halv miljon inkommande telefonsamtalen under 2024 över huvud taget inte hade besvarats. Detta uppfyller givetvis

inte de förvaltningsrättsliga kraven och är allvarligt inte minst ur ett rätts-säkerhetsperspektiv. Beslutet finns med i ämbetsberättelsen². Frågor om myndigheters tillgänglighet förekommer inom flera ansvarsområden, se t.ex. JO Thomas Norlings översikt.

Under året har jag haft ett visst fokus på objektivitetsprincipen. Den kommer till uttryck i den grundlagsfästa bestämmelse som föreskriver att domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Det har funnits anledning att påminna om denna princip inom Kriminalvårdens verksamhet, t.ex. i myndighetens arbete mot otillbörlig och otillåten påverkan från intagna. Med hänsyn till omständigheter såsom klientpopulationens nuvarande sammansättning i förening med överbeläggningen och det säkerhetshot som en sådan påverkan kan utgöra framstår det självfallet som angeläget att Kriminalvården ger detta särskilt utrymme. Samtidigt har jag både vid inspektioner och i klagomålsärenden noterat att gränsdragningarna är svåra. Det har förekommit att sådant som enligt min mening rimligen bör ses som legitima uttryck för missnöje eller försök från en intagens sida att helt enkelt bara tillvarata sina rättigheter har rapporterats som otillbörlig påverkan. Det är inte godtagbart. Ett exempel på det här finns med i JO:s ämbetsberättelse 2025.

Som jag beskrev såväl i min inledande översikt i förra ämbetsberättelsen³ som vid den muntliga presentationen inför riksdagens konstitutionsutskott i mars 2025 hade jag föregående år genomfört en undersökning av vilka konsekvenser och risker dubbelbeläggningar av celler i häkte respektive i anstalt kan få för de berörda frihetsberövade personerna. Inspektionsserien utfördes inom ramen för JO:s särskilda Opcat-uppdrag, som syftar till att

² JO:s ämbetsberättelse 2025.

³ JO:s ämbetsberättelse 2024.

förebygga förekomsten av grym, omänsklig eller annan förnedrande behandling eller bestraffning. I februari 2025 publicerades en rapport om förhållandena inom häktesverksamheten och i maj samma år offentliggjordes en rapport om förhållandena inom anstaltsverksamheten. Bägge rapporterna är tillgängliga via JO:s webbplats och kan beställas. Det bör återigen nämnas att de intagnas brist på egen tid löpte som en röd tråd genom kartläggningen. Andra särskilda riskområden som identifierades var att matchningen av vilka som ska dela cell uteblev eller var bristfällig och att det överlag inte gjordes någon strukturerad uppföljning. Min sammanfattande slutsats blev att förhållandena i häkte faktiskt riskerar medföra att intagna utsätts för omänsklig eller förnedrande behandling och att konsekvenserna för intagna i anstalt är än mer allvarliga.

Anmälningar som på ett eller annat sätt har samband med överbeläggningen är fortfarande vanliga, och det är oroväckande att de allt oftare innehåller påståenden om att intagna utsätts för hot om våld eller t.o.m. våld av med-intagna. Kriminalvårdens förutsättningar för s.k. differentiering liksom att vid behov omplacera en intagen till ett annat verksamhetsställe eller placera denne i s.k. avskildhet har påverkats negativt i den rådande beläggningsituationen. I anstalt ska en intagen kunna bli avskild på egen begäran om det anses lämpligt i det enskilda fallet; uppgifter tyder på att det förekommer betydligt mer sällan numera och att platsbristen är den främsta orsaken. Kriminalvården har redovisat att myndigheten till följd av det ansträngda läget tvingas till ett mer omfattande medvetet risktagande när det gäller placeringen av intagna och att trenden visar ett ökat antal rapporterade incidenter med våld och hot samtidigt som mörkertalet bedöms vara stort. Under året har några beslut som rör detta meddelats och ett par av dem återfinns i JO:s ämbetsberättelse 2025. Gemensamt för dem är att de handlar om Kriminalvårdens ansvar för intagnas trygghet och säkerhet.

JO Thomas Norling

De frågor som ligger inom mitt ansvarsområde rör socialförsäkringen och socialtjänsten, inklusive tvångsvården av missbrukare och unga. Min tillsyn omfattar även arbetsmarknadsärenden samt de ärenden som gäller tillämpningen av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

Jag har under verksamhetsåret varit särskilt uppmärksam på sådana brister vid handläggningen av ärenden som på ett eller annat sätt kan ha försvårat för den enskilde att ta till vara sina rättigheter enligt LSS. Under de senaste tio åren har det årliga antalet anmälningar till JO om handläggningen av sådana ärenden ökat från 100 (år 2015) till 239 (år 2025). Det är en så pass stor ökning över tid att jag ansett det angeläget att närmare undersöka vilka problem som kan finnas i dag från ett rättssäkerhetsperspektiv. Med utgångspunkt i de klagomål som har utretts under verksamhetsåret har jag kunnat urskilja ett slags ”bristmönster” i de formella krav som ställs på handläggningen. Här vill jag vara tydlig med att det inte ingår i min granskning att avgöra om en enskild har rätt till en viss insats enligt LSS. Det är ytterst en fråga som en domstol har att avgöra efter ett överklagande.

En av de frågor som jag har haft anledning att ställa mig i de ärenden som granskats är om LSS karaktär av rättighetslag har äventyrats genom handläggningens formella brister. Det är allvarligt om sådana brister medför att en insats t.ex. helt uteblir eller väsentligt fördröjs trots att den enskilde har beviljats insatsen. Avgörande för den uppfattningen är att en lag måste tillämpas med respekt för de ändamål som den är till för. En oroväckande fråga i det här sammanhanget är om de kritiserade kommunernas handläggning av LSS-ärenden är representativ också för de kommuner som jag ännu inte har granskat. För att få en klarare uppfattning om den saken kommer jag att följa utvecklingen på det här området.

LSS är en rättighetslag. Men det är den bara om den tillämpas som en sådan. I ett beslut under året har jag mer utförligt redovisat vilka rättigheter som följer av lagen (dnr 5244-2023). Verksamhet enligt LSS ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Under senare tid har jag dock noterat att frågor om t.ex. den enskildes rätt till inflytande och medbestämmande förbises i handläggningen. Här vill jag understryka att de kommunala nämnder som fattar beslut i LSS-ärendena har ett lika stort ansvar att se till att dessa delar av lagstiftningen uppfylls som när det gäller frågor av mer formell karaktär.

I årets ämbetsberättelse¹ har jag tagit med några beslut som exempel på att kommunerna inte alltid uppfyller de grundläggande förvaltningsrättsliga kraven när de handlägger LSS-ärenden. Urvalet syftar till att illustrera några av de svårigheter som enskilda kan mötas av när handläggningen inte uppfyller kraven på t.ex. legalitet, förutsebarhet eller likabehandling.

---

1 JO:s ämbetsberättelse 2025.

I ett av besluten var problemet att kommunen inte hade verkställt insatsen personlig assistans i den utsträckning som den enskilde hade rätt till (dnr 6204-2023). Med hänvisning till arbetsmiljö- och rekryteringsproblem valde kommunen att till viss del verkställa insatsen personlig assistans vid ett korttidsboende. Det var jag kritisk till. I ett annat beslut kritiserade jag en kommunal nämnd för bristande hantering av tre domar som alla innebar att förvaltningsrätten hade återförvisat målet till nämnden i ett ärende om personlig assistans. Trots att domstolen tydligt angett att den enskilde hade rätt till insatsen, och att det endast var insatsens omfattning som skulle prövas av nämnden, fattade nämnden i stället nya beslut varigenom den enskildes ansökan avslogs på olika grunder (dnr 2428-2024). När en domstol slutligt avgjort en fråga inom ramen för sin prövning finns det inte något utrymme för en nämnd att efter återförvisning av ett mål göra en förnyad prövning av den frågan. Det som återstår för en nämnd att göra om den är missnöjd med domstolens bedömning av en sakfråga är att överklaga domen. I det aktuella fallet gjorde nämnden inte det utan agerade i stället i strid med förvaltningsrättens avgöranden. Konsekvensen av nämndens handläggning blev att den enskilde fick vänta i drygt fyra år på att få sin sak slutligt prövad, vilket är helt oacceptabelt. För det fick nämnden allvarlig kritik. Frågan om långsam handläggning aktualiserades också i fyra ärenden som hanterades av en stadsdelsnämnd i Stockholms kommun. På grund av passivitet i handläggningen av ärendena översteg handläggningstiderna väsentligt de riktlinjer för ett ärende om personlig assistans som JO tidigare har uttalat (se JO 2019/20 s. 588). De enskilda fick i samtliga fyra fall vänta på sina beslut orimligt länge, vilket jag var kritisk till (dnr 6087-2024 m.fl.).

Vid bedömningen av vad som ska krävas av myndigheterna när det gäller god förvaltning bör vikt läggas vid förvaltningslagens syfte att värna den enskilde och att lägga grunden för hur kontakterna mellan myndigheterna och enskilda ska se ut. Förvaltningen bör präglas av ett tydligt medborgarperspek-

tiv. Ett effektivt och rättssäkert förfarande tillsammans med myndigheternas förmåga att även i övrigt ge god service till enskilda är av avgörande betydelse för allmänhetens tilltro till förvaltningen (prop. 2016/17:180 s. 20 f.). Gemensamt för de fall som jag nu har tagit upp i min översikt är att kravet på god förvaltning inte har uppfyllts.

Under senare år har jag också uppmärksammat brister som rör enskildas möjligheter att komma i kontakt med myndigheter. I ett beslut från 2022 (se JO 2022/23 s. 372) gällde frågan Pensionsmyndighetens återkommande problem med bristande tillgänglighet och service när enskilda försökte komma fram till myndigheten per telefon. I ett annat beslut från 2023 (se JO 2023 s. 39) handlade det om Arbetsförmedlingens problem med att uppfylla kraven i de här avseendena. Jag har även kritiserat två arbetslöshetskassor för att inte ha tillhandahållit en fullgod tillgänglighet och service (se JO 2024 s. 30).

I årets ämbetsberättelse² har jag tagit med två beslut om den saken. Det ena beslutet gäller Arbetsförmedlingen (dnr 9242-2024) och det andra Kronofogdemyndigheten (se dnr 9915-2024, som också kommenteras i JO Katarina Pahlssons översikt).

I båda dessa fall har myndigheternas tillgänglighet inte varit i närheten av att uppfylla de krav som kan ställas t.ex. på en myndighet som har valt telefoni som en viktig kontaktväg för att allmänheten ska kunna nå den. Det är ett angeläget samhällsintresse att enskilda kan komma i kontakt med en myndighet inom rimlig tid, och jag var därför kritisk till att tillgängligheten per telefon var så bristfällig i de här fallen.

---

² JO:s ämbetsberättelse 2025.

JO Per Lennerbrant

Mitt tillsynsområde har stor bredd och omfattar bl.a. de brottsutredande myndigheterna och tullväsendet, utlänningsärenden vid Migrationsverket, länsstyrelser samt stora delar av den kommunala förvaltningen. Frågeställningarna har ofta dagsaktuell karaktär, men vissa saker återkommer varje år. Det handlar t.ex. om att handläggningstider är långa, att tvångsingripanden görs utan lagstöd och att offentlighetsprincipen inte respekteras. Gemensamt för de ärenden där kritik uttalar är att de ofta berör frågor som på ett eller annat sätt påverkar enskildas tillit till offentlig verksamhet och skyddet för grundläggande fri- och rättigheter.

Det är enkelt att göra en anmälan till JO. JO kan också själv uppmärksamma en fråga utifrån exempelvis rapportering i medier. JO:s granskningar kan därför ofta nå långt ut i samhällets rottrådar när någon blivit felbehandlad och fånga upp principiellt intressanta frågor oavsett var de förekommer. JO är en unik institution och har en mycket viktig roll när det gäller rättsskyddet för enskilda och som en del av riksdagens kontrollmakt. Med hänsyn till att frågeställningarna varierar stort och JO:s resurser är förhållandevis begränsade är det en viktig del av tillsynsarbetet att rikta in granskningarna på de frågor där behovet av ett uttalande från JO bedöms vara som störst.

Under året har jag genomfört ett antal inspektioner på plats hos myndigheter. Vissa verksamheter har inte tidigare inspekterats av JO. Det gäller t.ex. brottsutredningsenheten vid Skatteverket (dnr 3070-2025). Inspektionen var en fortsättning på förra årets inspektion av Ekobrottsmyndigheten, som för övrigt inte heller hade inspekterats av JO tidigare. Andra inspektioner under året har avsett Polismyndigheten (bl.a. gränspolisregionen i polisregion Stockholm och bedrägerisektionen i polisregion Syd [dnr 9952- resp. 12407-2025]) samt Länsstyrelsen i Östergötlands län (dnr 4402-2025) och Byggnadsnämnden i Solna kommun (dnr 12034-2025).

Min huvudsakliga ambition med en inspektion är att identifiera och belysa områden där myndigheten behöver förändra sina arbetssätt eller vidta andra åt-

gärder. Som en del av inspektionen brukar jag hålla en föreläsning om JO:s roll och uppdrag. Vid föreläsningarna och vid samtal jag har med ledning och medarbetare betonar jag grundläggande konstitutionella principer och centrala bestämmelser för offentlig verksamhet. Min bild är att detta är ett uppskattat inslag som bidrar till att öka kunskapen och medvetenheten om förvaltningens roll i samhället och vikten av att myndigheten har allmänhetens förtroende.

En del av inspektionsverksamheten har utförts inom ramen för JO:s Opcat-uppdrag. För min del handlar det om Polismyndighetens arrester och Migrationsverkets förvar. Arrestverksamheten inspekterades i en särskild serie under 2024, men slutsatserna redovisades först i år (dnr O 34-2024). På grund av den ansträngda beläggningssituationen inom Kriminalvården hålls häktade ibland i arrester. Förhållandena är helt oacceptabla, och det finns en risk för omänsklig eller förnedrande behandling av häktade i arrester. Jag såg mycket allvarligt på det som kommit fram. Jag har ett fortsatt fokus på barn och har initierat en bred granskning av hur Polismyndigheten behandlar gripna och anhållna barn i arrester (dnr 9554-2025). När det gäller förvaren har tre av Migrationsverkets sex förvar inspekterats under

hösten. Inspektionerna har fokuserats på fyra frågor: fysisk miljö, personalens bemötande och kompetens, tillgången till hälso- och sjukvård samt särskilda risker för förvarstagna med funktionsnedsättning eller med särskilda omvårdnadsbehov (dnr O 19-, 24- och 26-2025).

Granskningen av Migrationsverkets handläggningstider har fortsatt, nu med fokus på ärenden om dröjsmålstalan enligt förvaltningslagen, efter att en domstol förelagt verket att snarast avgöra ett ärende. Migrationsverket har ett stort antal sådana ärenden som inte handläggs inom en godtagbar tid. I praktiken innebär detta att många domstolsavgöranden inte följs, vilket riskerar att på ett mer generellt plan påverka respekten för domstolars avgöranden och ytterst tilliten till den offentliga förvaltningen. Migrationsverket fick allvarlig kritik för detta och en kopia av beslutet överlämnades till regeringen för kännedom. (Dnr 7753-2024 m.fl.) Migrationsverkets hantering av dröjsmålstalan enligt en delvis automatiserad hantering har varit föremål för en förnyad granskning (dnr 9043-2024).

Polismyndigheten är den enskilt största myndigheten inom mitt ansvarsområde när det gäller antalet inkomna klagomål, och nu når de rekordnivåer. Klagomålen gäller ofta olika former av tvångsingripanden, t.ex. kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, bemötandet från enskilda polismän och nedlagda eller inte inledda förundersökningar. Jag har återigen fått anledning att kritisera myndigheten för långsam och passiv handläggning av ärenden om förmögenhetsbrott (dnr 6161- och 8400-2024). Inspektionen av bedrägerisektionen i region Syd var en fortsättning på dessa granskningar. Den sammantagna bilden är att många utredningar blir liggande under mycket långa perioder utan att några åtgärder vidtas.

En annan och generellt viktig fråga som jag riktat in mig på gäller hur tjänsteåtgärder dokumenteras. Dokumentation är avgörande för att möjliggöra en kontroll i efterhand av bl.a. JO. Detta gäller särskilt när tvångsmedel används. Jag har granskat vilka dokumentationskrav som ställs på en åklagares beslut om anhållande och funnit att det av rättssäkerhets- och legitimitetsskäl bör ställas

högre krav på dokumentationen än vad som anses gälla i dag (dnr 7836-2024 m.fl.). Jag har också inlett en motsvarande granskning av andra typer av tvåågsmedelsbeslut (dnr 6533- och 6534-2025).

JO får som särskild åklagare inleda en förundersökning och väcka åtal mot en befattningshavare som genom att åsidosätta vad som åligger honom eller henne i tjänsten eller uppdraget har begått en annan brottslig gärning än tryckfrihetsbrott eller yttrandefrihetsbrott. Jag har under året väckt två åtal. Det ena åtalet gällde brott mot tystnadsplikt för att sekretessbelagda uppgifter ur en visselblåsarutredning röjdes. Det andra gällde tjänstefel för att en åklagare fattat ett anhållningsbeslut utan att med tillräcklig noggrannhet och omsorg förvissa sig om att det fanns grund för brottsmisstanken.

Sammanfattningar av JO-beslut

Arbetsmarknad	31
Domstolar	32
Försvaret	35
Hälso- och sjukvård	36
Kriminalvård	37
Kronofogdemyndigheten	45
Offentlighet och sekretess samt yttrande- och tryckfrihet	45
Polis, åklagare och tull	50
Skatt och folkbokföring	53
Socialförsäkring	54
Socialtjänst	55
Socialtjänstlagen	55
Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)	55
Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)	56
Utbildning och forskning	58
Utlänningsärenden	60
Överförmyndare	62
Övrigt	64

Sammanfattningar av JO-beslut

Följande är sammanfattningar av ett urval av JO-beslut under perioden 1 januari 2025 till 31 december 2025.

Arbetsmarknad

Arbetsförmedlingen har under lång tid fortsatt att begära en viss slags kompletteringar från den enskilde trots att det varit känt att åtgärden saknade lagstöd

JO anser att Arbetsförmedlingen har brustit i flera avseenden vid handläggningen av ett ärende om stöd till start av näringsverksamhet. Handläggningstiden var oacceptabelt lång och myndigheten underrättade inte den enskilde någon gång under handläggningen om att hennes ärende bedömdes bli väsentligt försenat. Den dokumentation och registrering av handlingar som hade gjorts i ärendet var dessutom mycket bristfällig. Därutöver uppmanade Arbetsförmedlingen den enskilde vid flera tillfällen att komplettera ärendet på ett visst sätt, trots att det saknades rättsligt stöd för ett sådant krav.

JO ser särskilt allvarligt på att Arbetsförmedlingens handläggning fortsatte på samma sätt även efter att myndigheten hade yttrat sig till JO och medgett bristerna i ärendet. JO förväntar sig att en myndighet, efter att ha medgett brister i handläggningen, ser till att den fortsatta handläggningen inte präglas av samma brister och anser att det är mycket anmärkningsvärt att det som Arbetsförmedlingen

medgav i sitt yttrande inte ledde till en mer korrekt handläggning. JO ser också allvarligt på bristerna i ärendet mot bakgrund av att Arbetsförmedlingen tidigare har fått kritik för liknande brister, såsom långsam handläggning och att inte ha iakttagit legalitetsprincipen. Sammantaget förtjänar Arbetsförmedlingen allvarlig kritik för bristerna i ärendet. [2525-2024]

Arbetsförmedlingens ärendehanteringssystem begränsar myndighetens möjlighet att skriva klargörande beslutsmotiveringar

I beslut om avregistrering från Arbetsförmedlingen kan den fullständiga beslutsmotiveringen inte skrivas med fritext. I stället måste handläggaren välja ett av åtta förinställda alternativ. Det alternativ som väljs kan kompletteras med fritext. JO uttalar att ett system där hela motiveringen inte kan skrivas fritt innebär påtagliga risker för att den blir missvisande eller felaktig och anser att det är oacceptabelt att Arbetsförmedlingens ärendehanteringssystem försvårar för handläggarna att uppfylla kravet på en klargörande motivering. Arbetsförmedlingen kritiserar för utformningen och motiveringen av ett sådant beslut.

JO konstaterar att Arbetsförmedlingen tidigare vid flera tillfällen har fått kritik för bristande beslutsmotiveringar och att brister i

myndighetens system har påtalats upprepade gånger. Det är allvarligt att problemet fortfarande kvarstår och JO kommer att följa frågan noga i sin fortsatta tillsyn.

JO har även fattat beslut i tre andra ärenden där Arbetsförmedlingen får kritik för liknande brister (se dnr 4903-2024, 5673-2024 och 8401-2024). [6955-2024]

Arbetsförmedlingen har fortfarande stora problem med att uppfylla förvaltningslagens krav på tillgänglighet och service

Arbetsförmedlingen fick under 2023 allvarlig kritik för bristande tillgänglighet och service via telefon och chatt. Efter att anmälningar om detta fortsatt att komma in har JO på nytt granskat myndighetens förmåga att leva upp till förvaltningslagens krav i dessa avseenden.

Telefoni och chatt utgör viktiga kontaktvägar för Arbetsförmedlingen, bl.a. eftersom en stor del av kontakterna mellan myndigheten och de arbetssökande sker på de sätten. JO anser därför att det finns anledning att ställa höga krav på tillgängligheten via telefon och chatt.

JO konstaterar att Arbetsförmedlingen har haft fortsatt stora brister i tillgängligheten, bl.a. har många väntat orimligt länge i telefonkö och få försök att chatta har nått fram till en handläggare. Tillgänglighetsproblemen har funnits under en lång tid och någon förbättring har inte skett sedan det tidigare kritikbeslutet. JO anser att bristerna är mycket bekymmersamma och Arbetsförmedlingen förtjänar allvarlig kritik för dem. JO kommer att fortsätta följa utvecklingen på området och skickar också en kopia av beslutet till regeringen. [9242-2024]

Domstolar

Allmänna domstolar

Uppgifter om det behandlingshem där en person kommer att vistas till följd av en dom på kontraktsvård kan omfattas av sekretess enligt 21 kap. 3 a § offentlighets- och sekretesslagen

En tilltalad med skyddad folkbokföring dömdes till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan (kontraktsvård). Till domen fogades behandlingsplanen, av vilken framgick på vilket behandlingshem den tilltalade skulle komma att vistas.

Enligt 21 kap. 3 a § offentlighets- och sekretesslagen gäller sekretess i mål vid domstol där en part har skyddad folkbokföring för uppgift som lämnar upplysning om var den parten bor stadigvarande eller tillfälligt, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne kan komma att utsättas för våld eller lida annat allvarligt men.

En fråga i ärendet är om sekretesskyddet även omfattar uppgifter om ett behandlingshem som den tilltalade kunde komma att vistas på till följd av en dom på kontraktsvård. Enligt chefsJO måste uppgifter om en sådan förestående vistelse på ett behandlingshem vara att betrakta som en uppgift som kan lämna upplysning om var en person tillfälligt bor. Sekretessbestämmelsen var därmed tillämplig på uppgifterna om behandlingshemmet. Den ansvarige domaren borde ha övervägt om uppgifterna om behandlingshemmet kunde omfat-

tas av sekretess. Han kan inte undgå kritik för att han inte gjorde det.

ChefsJO kritiserar även tingsrätten för att uppgifter som lämnades till tingsrätten vid telefonsamtal om hotbilden mot den tilltalade inte dokumenterades. [5387-2024]

Bristfällig handläggning av ett tvistemål enligt den europeiska småmålsförordningen

ChefsJO har granskat Göteborgs tingsrätts handläggning av ett tvistemål enligt den europeiska småmålsförordningen.

I beslutet redogör chefsJO för förordningens krav på skyndsamhet och särskilda handläggningsordning samt kritiserar tingsrätten för att den inledande handläggningen av målet i flera delar inte var förenlig med förordningens regelverk.

Med anledning av att käranden önskade att höras under sanningsförsäkran satte tingsrätten ut målet till muntlig förhandling för att hålla partsförhör. Förhandlingen sattes ut till en tidpunkt som inföll mer än fem månader efter att kallelse hade skickats. Vidare avslöt tingsrätten kärandens begäran om att få närvara vid förhandlingen via videolänk från Polen.

ChefsJO konstaterar att beslutet om tidpunkten för förhandlingen och om kärandens närvaro innebar en mycket lång fördröjning i förhållande till tidsfristen i förordningen och en avvikelse från huvudregeln om muntlig förhandling via t.ex. videokonferens. Som skäl för beslutet hänvisade tingsrätten huvudsakligen till att en osäkerhet rörande kärandens adress medförde svårigheter att ansöka om rättslig hjälp med bevisupptagningen. ChefsJO har förståelse för de svårigheter som fanns. Enligt

chefsJO kan tingsrätten dock inte undgå kritik för att den inte vidtog ytterligare åtgärder för att reda ut oklarheten rörande kärandens adress innan den fattade ett beslut som så tydligt avvek från förordningens avsedda handläggningsordning och krav på skyndsamhet. ChefsJO uttalar även viss kritik för utformningen av tingsrättens beslut. [5470-2024]

Av kontroll- och rättssäkerhetsskäl bör en omhåkningsförhandling, oavsett den häktades inställning, hållas med viss regelbundenhet

Enligt 24 kap. 18 § tredje stycket rättegångsbalken ska en omhåkningsförhandling som utgångspunkt hållas med högst två veckors mellanrum. Om det är uppenbart att förhandling skulle vara utan betydelse, får rätten bestämma längre tids mellanrum.

I det aktuella målet förklarades en person häktad med restriktioner och han omhåktades sedan ett par gånger, varav en gång efter förhandling. Därefter begärde åklagaren förlängd tid för att väcka åtal vid ytterligare tio tillfällen. Den häktade medgav förlängning och påkallade inte förhandling vid dessa tillfällen och tingsrätten prövade åklagarens begäran om åtalsförlängning samt tillstånd till restriktioner enbart på handlingarna. Detta innebar att domstolen inte höll någon omhåkningsförhandling under ett halvårs tid.

ChefsJO anser att utrymmet att nå slutsatsen att det är uppenbart att en förhandling är utan betydelse framstår som närapå obefintligt efter en så lång tidsperiod som det varit fråga om här. Detta torde särskilt gälla när det är flera olika domare som har prövat åtalsförlängningarna. Tingsrätten borde, även utan begäran

om det, ha satt ut målet till omhåkningsförhandling och kritiserats för att det inte gjordes.

ChefsJO har erfarit att det vid vissa tingsrätter tillämpas en rutin som innebär att man som utgångspunkt håller omhåkningsförhandling omkring var tredje månad i de fall åtalsförlängning har medgetts och förhandling inte har påkallats. Enligt chefsJO:s mening ter sig en sådan rutin som väl avvägd. [7593-2024]

Uttalanden om förutsättningarna för att utomstående ska få närvara vid en huvudförhandling inom stängda dörrar

En domstolsförhandling får under vissa förutsättningar hållas inom stängda dörrar. Om det finns särskilda skäl får rättsens ordförande enligt 5 kap. 3 § andra meningen rättegångsbalken låta personer som inte är knutna till domstolen närvara vid en sådan förhandling.

I det aktuella målet, som rörde bl.a. en våldtäkt, tilläts en vuxen tilltalads mamma och syster att närvara vid en förhandling inom stängda dörrar i hovrätten. Av handlingarna i målet framgick inte varför denna närvaro tilläts. Målsäganden, som inte närvarade i hovrätten, upplevde det som förnedrande att den tilltalades anhöriga fick se inspelningarna av förhöret med henne från tingsrätten.

ChefsJO konstaterar att det sällan finns skäl att upprätthålla sekretessen mot personer vars närvaro medges av den som sekretessen ska skydda. När han eller hon inte samtycker till att andra närvarar bör det enligt chefsJO krävas att närvaron kan antas vara till nytta för förhandlingens genomförande för att särskilda skäl ska anses föreligga. Vidare kan det dessutom finnas anledning att göra en avväg-

ning mellan intresset för sekretess respektive intresset för andras närvaro.

ChefsJO anser att det kan diskuteras om det i det här fallet har funnits sådana skäl som krävs för att tillåta närvaro av andra. Eftersom det ytterst rör sig om en bedömningsfråga föranleder hovrättens agerande i denna del dock ingen kritik. Däremot anser chefsJO att hovrätten förtjänar kritik för den bristfälliga dokumentationen och avsaknaden av besluts-skäl. [7649-2024]

Till följd av en synnerligen ansträngd bemannings- och arbetssituation har tingsrättsdomare undgått kritik för långsam handläggning

ChefsJO har i sin granskning av två dispositiva tvistemål vid Hälsinglands tingsrätt funnit att handläggningen har varit både bristfällig och långsam.

Tingsrätten har under 2024 haft en ordinarie rådman i tjänst och tre rådmanstjänster har stått vakanta. I början av det året drogs även de två fiskaltjänsterna in. Den dömande verksamheten har i stor utsträckning bedrivits av tillresta domare från en förstärkningsstyrka vid Domstolsverket.

Mot bakgrund av det som kommit fram om bemannings- och arbetssituationen vid tingsrätten anser chefsJO att förhållandena har varit sådana att det har varit mycket svårt, närmast ogörligt, för domarna att i varje enskilt mål kunna leva upp till de krav som kan ställas på handläggningen.

Tingsrätten har haft tre olika domstolschefer under den aktuella perioden. Det mycket ansträngda bemannings- och arbetsläget har

inneburit att den som för tillfället varit domstolschef har haft stora svårigheter att agera och vidta åtgärder när ett mål inte kunnat avgöras inom rimlig tid.

ChefsJO är kritisk till hur de två tvistemålen har handlagts men har med hänsyn till det som kommit fram om situationen vid domstolen likväl inte funnit anledning att rikta kritik mot någon befattningshavare som står under hans tillsyn.

ChefsJO konstaterar att situationen vid tingsrätten är mycket bekymmersam och skickar en kopia av beslutet till bl.a. regeringen och Domstolsverket för kännedom. [9421-2024 m.fl.]

Försvaret

Försvarmakten har haft lagstöd för att genomföra husrannsakan i kadetters boenden på Militärhögskolan Karlberg

Enligt regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot husrannsakan. Detta skydd får begränsas genom lag.

I anslutning till en s.k. större undersökning enligt 47 § lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. (LDT) sökte militärpolisen igenom ett stort antal bostäder som disponerades av kadetter på en militärhögskola. Syftet med åtgärden var att söka efter narkotika för att förhindra bl.a. ordnings- och säkerhetsproblem.

ChefsJO:s bedömning är att Försvarmakten har haft stöd i den aktuella bestämmelsen för den husrannsakan som genomfördes. Åtgärden får även anses ha varit förenlig med de allmänna principer som gäller vid användning

av tvångsmedel. Det finns därför inte någon grund för kritik.

Enligt chefsJO kan utformningen av 47 § LDT dock inte anses uppfylla de krav på tydlighet och förutsebarhet som måste kunna ställas på en tvångsmedelsbestämmelse. ChefsJO anser därför att bestämmelsen bör ses över. [10468-2024 m.fl.]

Försvarmaktens skyltning vid skyddsobjektet Faluns skjutfält har inte uppfyllt skyddslagens krav

ChefsJO har på eget initiativ granskat om skyltningen vid skyddsobjektet Faluns skjutfält har varit förenlig med beslutet om skyddsobjekt och skyddslagens bestämmelser. Granskningen har avsett en skylt med förbud mot tillträde och avbildning samt två anslag med tidsangivelser.

ChefsJO konstaterar att förbudsskylten felaktigt återgav tillträdesförbudets omfattning och att det angivna avbildningsförbudet gav intryck av att det avsåg ett större område än vad myndighetens beslut anger. Vad gäller tillträdesförbudet innebär beslutet om skyddsobjekt ett förbud mot tillträde utan tillstånd när skjutfältet är avlyst. På förbudsskylten angavs dock att det rådde förbud mot tillträde utan tillstånd. Det saknades alltså en upplysning om att förbudet endast gällde under den tid som anges på anslag. Den felaktiga informationen kan ha inneburit att enskilda har avhållit sig från att besöka området även när det har varit tillåtet. Vidare var placeringen av ett av anslagen med tidsangivelser olämplig eftersom det har kunnat ge intryck av att tillträdesförbu-

det var mer omfattande än vad som framgår av beslutet om skyddsobjekt.

Den granskade skyltningen har inte uppfyllt skyddslagens krav på tydlighet. ChefsJO kritiserar Försvarmakten för detta. [5304-2025]

Hälso- och sjukvård

En region har i strid med lagstiftningen inte tagit emot en patient som dömts till rättspsykiatrisk vård

Rättspsykiatrisk vård ska påbörjas utan dröjsmål när domstolens beslut om sådan vård har fått laga kraft. Om den dömda är häktad ska vården påbörjas även om beslutet inte har fått laga kraft under förutsättning att den dömda och åklagaren medger att så sker.

En häktad person dömdes till rättspsykiatrisk vård. Den dömda och åklagaren medgav att vården skulle påbörjas innan beslutet om vård hade fått laga kraft. Västra Götalandsregionen meddelade Kriminalvården att regionen inte kunde ta emot den dömda förrän beslutet om vård hade fått laga kraft. JO:s utredning tyder på att regionen trots medgivanden i princip aldrig tar emot dömda förrän beslutet om rättspsykiatrisk vård har fått laga kraft.

Enligt chefsJO är ett sådant förhållningssätt helt oacceptabelt. ChefsJO konstaterar att syftet med den aktuella regleringen är att vården ska kunna påbörjas innan beslutet om vård har fått laga kraft men att regionens hantering omintetgör detta. ChefsJO uttalar vidare att sjukvårdshuvudmän måste agera aktivt för att vården ska kunna påbörjas med den skyndsamt som har föreskrivits och att platsbrist inte är ett godtagbart skäl för dröjsmål med beslut

om intagning på en sjukvårdsinrättning. Regionen kritiseras för att det i detta fall dröjde nio dagar från Kriminalvårdens underrättelse om medgivande av vård till dess att den dömda togs emot av vårdinrättningen.

Kriminalvården kritiseras för att myndigheten dröjde med att underrätta sjukvårdsinrättningen om medgivandena. Västra Götalandsregionen och Kriminalvården kritiseras också för bristande dokumentation. [4389-2024]

Ett sjukhus har tillämpat en rutin som innebär att patienter kroppsvisiteras utan lagstöd

Vid en rättspsykiatrisk avdelning med säkerhetsklass 3 vid Akademiska sjukhuset inom Region Uppsala tillämpas en rutin som anger att personalen ska be patienterna att visa upp innehållet i sina fickor och väskor när patienterna kommer tillbaka till avdelningen efter permission eller frigång. ChefsJO konstaterar att den aktuella rutinen innebär att patienterna kroppsvisiteras.

Det finns en särskild reglering som anger när patienter som vårdas med stöd av lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård får kroppsvisiteras. Vid en avdelning med säkerhetsklass 3 får kroppsvisitation endast ske i enskilda fall efter beslut av chefsöverläkaren. Det finns därför inte utrymme för vårdinrättningen att under åberopande av patienternas samtycke tillämpa den aktuella rutinen. ChefsJO konstaterar att rutinen strider mot lag.

En utredning har lämnat förslag om ändrade regler för kroppsvisitation på avdelningar med säkerhetsklass 3. ChefsJO lämnar därför över en kopia av beslutet till regeringen för kännedom. [5786-2024]

Kriminalvård

Om intagnas rättssäkerhet vid misstanke om överträdelse av telefontillstånd m.m.

Intagna i häkte kan under vissa förutsättningar beviljas tillstånd till elektronisk kommunikation som spelas in och avlyssnas i efterhand. Tillstånden kan återkallas direkt med anledning av vad som har framkommit vid avlyssningen av ett samtal, eller om Kriminalvården har funnit att den intagne vid upprepade tillfällen inte har iakttagit villkoren för tillståndet.

I beslutet uttalar JO att det är en självklarhet att den intagne, i samband med ett besked om misstänkt manipulation av systemet eller att ett villkor inte har följts, ska underrättas både om vad som har noterats under avlyssningen och, när det är fallet, om att upprepade överträdelser kan leda till att tillståndet återkallas. Den intagne bör då även informeras om förutsättningarna för att få del av inspelade samtal och dokumentationen över gjorda iakttagelser. Enligt JO bör upptagningar av sådana samtal inte heller raderas omedelbart när en tjänsteanteckning över innehållet upprättats.

JO kritiserar häktet Kronoberg för bristande hantering av en intagens upprepade framställningar om att få del av inspelningar av samtal där överträdelser påstods ha ägt rum. Dessa hade legat till grund för återkallelse av två av den intagnes telefontillstånd. [5128-2023]

Uttalanden om svårigheter för försvarare att komma i kontakt med klienter som är intagna inom Kriminalvården

JO har undersökt om det generellt förekommer praktiska hinder för försvarare att komma

i kontakt med klienter som är intagna inom Kriminalvården, när det gäller både besök och telefonsamtal. Sveriges advokatsamfund och Kriminalvården har yttrat sig inom ramen för utredningen.

Advokatsamfundet och Kriminalvården har gett uttryck för delvis olika uppfattning om hur stora svårigheter som finns på det aktuella området. Kriminalvården har emellertid medgett att praktiska hinder kan förekomma på det förhållandevis stort antal verksamhetsställen och att det bl.a. på några av landets största häkten har blivit svårare för försvarare att få tillräckligt skyndsamt kontakt med häktade klienter. Dessa uppgifter är enligt JO mycket bekymrande.

JO konstaterar att det finns en uppenbar risk för att överbeläggningen inom Kriminalvården i praktiken kan leda till en urholkning av misstänkta rätt till tillgång till försvarare och i förlängningen till en rättvis rättegång. Det är av största vikt att myndigheten inom ramen för de stora om- och nybyggnationer som nu pågår planerar för och säkerställer de praktiska förutsättningarna för försvararkontakter.

I beslutet får anstalten Fosie kritik för att inte ha förmedlat en kontakt mellan en försvarare och en intagen där. [6612-2023]

Intagna på två avdelningar i en anstalt har placerats i avskildhet enligt 6 kap. 8 § fängelselagen trots att det saknats rättsliga förutsättningar för det

Anstalten Hällby har vid två tillfällen avskilt samtliga intagna vid en avdelning enligt 6 kap. 8 § fängelselagen för att utreda misstänkt misskötsamhet. Vid tidpunkten för beslutet kände

anstalten inte till vilka intagna som hade varit inblandade i händelserna och därför misstänktes samtliga för misskötsamhet.

Enligt JO är en förutsättning för avskildhet enligt bestämmelsen att den intagne som beslutet avser kan knytas till den misstänkta misskötsamheten, vilket innebär att Kriminalvården måste kunna peka på konkreta omständigheter som talar för att en intagen faktiskt har varit inblandad i händelsen eller annars har ett relevant samband till den. Endast på det sättet kan myndigheten säkerställa att varje intagen får en individuell prövning av förutsättningarna för avskildheten. Det faktum att en intagen inte direkt kan uteslutas från delaktighet kan således inte anses utgöra en sådan konkret omständighet som 6 kap. 8 § fängelselagen förutsätter.

Enligt JO:s bedömning har det vid de aktuella tillfällena saknats rättsliga förutsättningar för att placera samtliga intagna på respektive avdelning i avskildhet med stöd av 6 kap. 8 § fängelselagen. Anstalten Hällby kritiserar därför för tillämpningen av bestämmelsen.

I beslutet kritiseras anstalten också för att inte ha tillgodosett intagnas rätt till en timmes daglig utomhusvistelse under tiden i avskildhet. Vidare uttalar sig JO om förutsättningarna för avskildhet enligt 6 kap. 5 § fängelselagen. [6961-2023 m. fl.]

Om praktiska förutsättningar för intagna i häkte att ostört tala i telefon med sina försvarare

Häktet Sollentuna har infört en rutin för advokatsamtal som innebär att en försvarare kan kontakta en intagen vid vilken tidpunkt som helst, men att en intagen som huvudregel inte får ringa sin försvarare efter kl. 17.

JO konstaterar att det kan behöva godtas att ett häkte begränsar möjligheterna för intagna att ringa försvarare under vissa tider på dygnet. En generell gräns så tidig som kl. 17 är dock enligt hans mening en allt för långtgående begränsning av rätten till kontakt med försvarare. Utredningen visar också att det inte är möjligt för en intagen som delar cell att prata enskilt med sin försvarare efter den tiden. Häktets rutin i den delen står enligt JO i strid med den grundläggande rätten till förtrolig kommunikation med försvararen.

Sammantaget innebär häktets rutin enligt JO oacceptabla begränsningar av de intagnas rätt att ha kontakt med försvarare per telefon. Häktet förtjänar allvarlig kritik för detta och JO förutsätter att rutinen ses över.

I beslutet gör JO även uttalanden om huruvida ett visst rum i häktet Ystad är lämpligt för advokatsamtal. [7632-2023 m. fl.]

Uttalanden om huruvida det har varit proportionerligt att avskilja samtliga intagna på en avdelning i samband med kollektiv arbetsvägran. Även frågan om utformningen av ett beslut om avskildhet

Intagna på en avdelning i anstalten Norrtälje har vägrat att delta i anvisad sysselsättning. Anstalten har placerat samtliga intagna på avdelningen i avskildhet under sysselsättningstid med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen.

JO ifrågasätter om det har varit nödvändigt att avskilja samtliga intagna på avdelningen mot bakgrund av bl.a. att det enligt anstaltens beslut främst var de intagna som hade sin sysselsättning i industrin som vägrade att delta i denna. I beslutet konstaterar JO att Kriminalvården alltid måste ta ställning till om en kon-

troll- eller tvångsåtgärd står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Hon påpekar också att det förhållandet att 6 kap. 5 § fängelselagen medger att flera intagna avskiljs från varandra utan att var och en av dem kan knytas till de omständigheter som ligger till grund för beslutet inte innebär att t.ex. samtliga intagna på en avdelning måste avskiljas.

Enligt anstalten gick det inte att utesluta enskilda intagnas inblandning i arbetsvägran vad avsåg vem eller vilka intagna som var drivande i frågan eller hade påverkan på medintagna. JO ifrågasätter inte att det har förhållit sig på det viset men noterar att några sådana omständigheter inte nämns i anstaltens beslut om avskildhet. Enligt JO ger beslutet dessutom intrycket av att vara kopplat endast till det faktum att intagna som har varit anvisade sysselsättning i anstaltens industri har vägrat att delta i denna. Hon har därför förståelse för om intagna som inte har haft sin sysselsättning förlagd i industrin eller inte har varit anvisad någon sysselsättning alls har uppfattat ställningstagandet som kollektiv bestraffning. Anstalten kritiserar för utformningen av beslutet. [10147-2023]

En anstalt har haft som rutin att inte anlita externa tolkar när intagna på säkerhetsavdelningen tagit emot besökare. Detta har medfört att en intagen fått vänta mer än två år på besök av en släkting

I beslutet uttalar sig JO om rutinerna för tolkning av övervakade besök på Kriminalvårdens säkerhetsavdelningar när samtalen inte kan föras på ett språk som personalen förstår. JO har i och för sig inte någon invändning mot att

besöken i första hand övervakas av anställda med relevanta språkkunskaper. Det får enligt hennes mening dock inte medföra att en godkänd kontakt för en intagen på en säkerhetsavdelning – som talar annat än svenska med sina anhöriga – i praktiken inskränks.

Anstalten Hall hade tidigare som rutin att aldrig anlita externa tolkar när intagna på säkerhetsavdelningen tog emot besökare. Enligt JO har rutinen saknat lagligt stöd och ordningen medförde uppenbarligen att intagnas rätt till kontakter med anhöriga blev beroende av vilka språk de intagna och deras anhöriga talar. Detta är hon mycket kritisk till.

I det aktuella fallet innebar den här rutinen att en intagen beviljades besökstillstånd med ett villkor som inte kunde uppfyllas. Och det dröjde mer än två år innan han kunde ta emot besökaren, vilket inträffade först sedan JO:s granskning hade inletts. Anstalten förtjänar enligt JO allvarlig kritik för sin hantering av den enskildes besöksärende. Hon uttalar även kritik mot anstalten för behandlingen av den intagnes återkommande förfrågningar om hur han skulle gå till väga för att faktiskt få träffa sin släkting. [93-2024]

Intagna i en anstalt har placerats i avskildhet med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen trots att det har saknats rättsliga förutsättningar för det

Anstalten Hall har med anledning av en incident avskilt samtliga intagna vid en avdelning enligt 6 kap. 8 § fängelselagen för att utreda misstänkt misskötsamhet. Efter att utredningen hade avslutats beslutade anstalten att hålla några intagna fortsatt avskilda med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen, dvs. för att ordningen eller säkerheten skulle kunna upprätthållas.

I beslutet redogör JO för att en annan anstalt denna dag har kritiserats för tillämpningen av 6 kap. 8 § fängeslagen i en situation som liknar den i anstalten Hall (se ärendena med dnr 6961-2023 och 7536-2023). Mot bakgrund av att JO där har uttalat sig om förutsättningarna för avskildhet enligt bestämmelsen avstår hon från att göra det även i detta ärende.

Anstalten Hall får emellertid kritik för att ha avskilt intagna enligt 6 kap. 5 § fängeslagen efter att avskildheten enligt 6 kap. 8 § hade hävts. JO uttalar att ett avskiljande enligt 6 kap. 5 § ska vara tillfälligt och aldrig får pågå längre än vad som är nödvändigt för att Kriminalvården ska kunna hantera situationen, normalt inte mer än några timmar eller något dygn. Bestämmelsen är alltså tänkt att användas som en tillfällig lösning i mer eller mindre akuta situationer. JO konstaterar att det inte har kommit fram något som talar för att det fyra dygn efter incidenten var nödvändigt att hålla flera intagna avskilda för att ordningen eller säkerheten skulle kunna upprätthållas. [647-2024]

En person dömd till skyddstillsyn har tvingats att lämna urinprov trots att det inte funnits någon föreskrift om det

En person dömdes till skyddstillsyn med särskild föreskrift om att på anmodan av frivården lämna prover för att styrka drogfrihet. I domen angavs inte hur länge det skulle gälla men av lag framgår att föreskrifter får beslutas för högst ett år åt gången. När det hade gått ett år uppmärksammade inte frivården att giltighetstiden för föreskrifterna hade löpt ut och fortsatte att anmoda den dömda att lämna urinprov.

JO uttalar att oavsett orsak eller förklaring är det fullständigt oacceptabelt att frivården vid flera tillfällen tvingade den enskilde att lämna urinprov utan att det fanns lagliga förutsättningar för det. Kriminalvården får därför allvarlig kritik.

Det här är det tredje ärendet hos JO på relativt kort tid där det har kommit fram omfattande brister i flera led vid hanteringen av skyddstillsynspåföljder. Det har handlat om bristfälliga verksamhetsstöd och otillräckliga kontroller såväl som enskilda tjänstemän som felat. I samtliga fall har det drabbat den enskilde, som blivit föremål för insatser som saknat laglig grund. JO får uppfattningen att det inte är fråga om endast enstaka misstag vid vissa frivårdskontor utan att problemen har en mer systematisk karaktär. Det gör henne mycket bekymrad och hon ser det som absolut nödvändigt att Kriminalvården snarast utreder vilka åtgärder som behöver vidtas för att komma till rätta med detta och sedan prioriterar arbetet med att genomföra dessa. [2651-2024]

En anstalt har förmått en intagen att använda kateter vid urinprovtagningar

En anstalt förmådde en intagen att försöka lämna urinprov genom att själv använda en kateter, trots att varken den intagne eller närvarande kriminalvårdspersonal hade tillräckliga kunskaper om hur den skulle användas. Någon sjukvårdspersonal deltog inte vid provtillfället. Försöket fick avbrytas eftersom den intagne skadades.

JO konstaterar att urinprovtagning utgör en form av tvångsmedel som Kriminalvården beslutar om. Den som åtgärden avser är frihetsberövad, och vägran eller oförmåga att

lämna urinprov kan få påtagliga konsekvenser för honom eller henne. Utrymmet för att i det sammanhanget tala om frivillighet, även när det gäller själva sättet på vilket provtagningen ska gå till, är därför ytterst begränsat. I det aktuella fallet hade den intagne tidigare gjort flera misslyckade försök att lämna urinprov på vanligt sätt vilket lett till varningar. Eftersom anstalten inte använder sig av blodprover var kateter det alternativ som återstod. Till skillnad från Kriminalvården menar JO att det inte i någon rimlig mening kan anses ha varit frivilligt för den intagne att lämna urinprov på det sätt som skett.

Efter det misslyckade försöket fick den intagne fortsätta att lämna urinprov med hjälp av kateter, även då utan närvaro av sjukvårdspersonal. Med hänsyn till hur det gick vid det första tillfället framstår detta enligt JO som synnerligen tveksamt. Hon är sammantaget mycket kritisk till anstaltens agerande.

Det här är andra gången som JO riktar allvarlig kritik mot anstalter för att förmått intagna att använda kateter vid urinprovtagningar utan bistånd från närvarande sjukvårdspersonal. Hon menar att det finns anledning för Kriminalvården att se över myndighetens rutiner om prover för drogkontroll. Eftersom ärendet också rör medicinska frågor får Inspektionen för vård och omsorg en kopia av beslutet.

[4268-2024]

Intagna i ett häkte har fått sin rätt till utomhusvistelse inskränkt i samband med Eurovision Song Contest i Malmö 2024

Under våren 2024 inskränktes rätten till daglig utomhusvistelse (promenad) för omkring 70

intagna i häktet Göteborg under två veckor. Bakgrunden var att polisen hade begärt att Kriminalvården skulle tömma arresterna i region Syd på häktade personer, för att frigöra platser inför Eurovision Song Contest i Malmö. Begäran hanterades bl.a. genom att intagna med restriktioner flyttades till häktet Göteborg, vilket i sin tur fick konsekvenser för många intagna.

JO framhåller att det inte kan komma i fråga att begränsa rätten till utomhusvistelse i en situation där det har funnits rimliga möjligheter för Kriminalvården att undvika det. I det här fallet hade myndigheten drygt en månad på sig att hantera polisens begäran, och det uppmärksammades redan i ett mycket tidigt skede att de åtgärder som planerades riskerade att gå ut över den aktuella rätten.

Enligt JO borde det ha funnits utrymme att undersöka om det fanns något som kunde göras för att undvika sådana konsekvenser, såsom att förse häktet med extra personal för att kunna genomföra promenaderna under en större del av dygnet. Det förefaller dock Kriminalvården inte ens ha övervägt. Vid dessa förhållanden har det enligt JO inte förelegat sådana synnerliga skäl som krävs för att rätten till utomhusvistelse ska få inskränkas. Hon konstaterar vidare att det är mycket otillfredsställande att häktet Göteborg inte heller verkar ha reflekterat över om någon form av kompensation för de berörda intagna kunde ges. JO är kritisk till Kriminalvårdens hantering, såväl på huvudkontoret som vid häktet Göteborg.

[4270-2024]

En anstalt har vägrat hantera en intagens begäran om omprövning. Även vissa uttalanden kring myndighetens arbete mot otillåten och otillbörlig påverkan

En intagen hade ansökt om telefontillstånd men fått avslag. När han lämnade in en hemställan med begäran om omprövning av beslutet skrev han tre ord med versaler. Hemställan togs emot, datumstämplades och signerades. Två dagar senare kom en annan anställd med hemställan och fick honom att ta tillbaka den, bl.a. då det kunde uppfattas som att han försökte påverka beslutsfattaren genom att ha använt versaler.

JO konstaterar att hemställan var en inkommen och allmän handling samt att det saknades rättslig grund för att lämna tillbaka den. Anstalten får kritik för hanteringen.

Vidare uttalar JO att det är positivt att anstalten och Kriminalvården i stort arbetar med frågor om otillåten och otillbörlig påverkan med anledning av det hårdnade klimatet inom myndigheten. Samtidigt understryker hon att rapporteringen måste ske med eftertänksamhet och med förståelse för de intagnas situation. JO konstaterar att hon kan få anledning att återkomma till saken. [5606-2024]

Uttalanden om Kriminalvårdens förutsättningar att i anstalt avskilja intagna med hänsyn till deras egen säkerhet

Med utgångspunkt i ett enskilt ärende gör JO uttalanden om Kriminalvårdens förutsättningar att avskilja intagna till skydd för deras egen säkerhet. Hon poängterar bl.a. att det är av stor vikt att myndigheten arbetar för att möjligheten till avskiljande på egen begäran enligt 6 kap. 4 § fängelselagen inte urvattnas på grund av den rådande platsbristen.

Det framstår enligt JO som en ofrånkomlig konsekvens av överbeläggningen att Kriminalvårdens säkerhetsbedömningar av intagna har blivit mer komplexa och möjligheterna att anpassa placeringarna efter enskilda bedömningar är mer begränsade. JO konstaterar i beslutet att det trots det besvärliga läget aldrig kan vara godtagbart att intagna utsätts för konkreta risker att drabbas av våld av medintagna.

Av Kriminalvårdens årsredovisning för 2024 framgår att myndigheten på grund av det ansträngda läget tvingas till ett mer omfattande medvetet risktagande när det gäller placeringen av intagna. Den slutsatsen tycker JO sig också kunna dra utifrån uppgifter i tillsynen och uppdraget som nationellt besöksorgan. Hon framhåller att om det drivs alltför långt kan ett sådant risktagande komma i konflikt med Sveriges skyldigheter enligt artikel 3 i Europakonventionen att skydda de intagna från omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Ytterst kan det dessutom strida mot statens förpliktelser enligt artikel 2 i konventionen att skydda de intagnas rätt till liv. Dessa skyldigheter innefattar en förpliktelse att ha särskild tillsyn över frihetsberövade personer och vidta de åtgärder som rimligen kan krävas för att skydda dem från livsfara eller fara för sin fysiska integritet. [6541-2024]

En intagen har placerats på samma paviljong och anvisats samma sysselsättning i anstalt som den som ska ha utsatt honom för sexuellt övergrepp i häkte

I en anmälan till JO uppgav NN att han hade blivit utsatt för ett allvarligt brott av en medintagen i ett häkte och att han senare placerades i samma anstalt som denne.

Av utredningen i ärendet framgår att häktet när det fick kännedom om att NN ska ha blivit utsatt för ett brott gjorde en polisanmälan och vidtog åtgärder för att skydda honom. Häktet dokumenterade emellertid inte uppgifterna om vad han ska ha utsatts för. Det borde häktet givetvis ha gjort enligt JO, bl.a. för att dessa skulle kunna beaktas vid placeringen av NN i anstalt. På grund av avsaknaden av dokumentation hade Kriminalvårdens placeringssektion i praktiken inte någon möjlighet att känna till att det i den aktuella anstalten fanns en intagen som hade polisanmälts för brott mot NN.

JO konstaterar att Kriminalvården placerade NN på samma paviljong i en anstalt som den person som misstänktes för att ha utsatt honom för ett allvarligt brott i häktet. Detta trots att det inom myndigheten alltså fanns kännedom om vad som tidigare ska ha hänt. Oavsett anledning är det helt oacceptabelt och strider enligt JO:s mening mot myndighetens skyldigheter enligt artikel 3 i Europakonventionen. Kriminalvården får därför allvarlig kritik.

I beslutet gör JO även uttalanden om behandlingen av NN i anstalten och handläggningen av hans ansökan om omplacering till annan anstalt. [9493-2024]

Ny granskning av Kriminalvårdens användning av namnskyltar i anslutning till intagnas celler i häkten och anstalter

I ett beslut för några år sedan uppmärksammade JO att det inte fanns några generella rutiner inom Kriminalvården om identifikationsskyltar och välkomnade att myndigheten då sade sig ha för avsikt att utreda frågan.

Det har nu visat sig att Kriminalvården var-

ken har genomfört något strukturerat arbete för att utreda alternativa lösningar för identifiering av de intagna eller gjort några överväganden kring nationell styrning. Myndigheten har uppgett att det fortfarande krävs ett arbete för att ta fram nationella riktlinjer i fråga om identifikationsskyltar. JO uttalar att det är olyckligt att detta inte har gjorts tidigare och att hon är förvånad över att det över huvud taget inte tycks ha vidtagits några åtgärder i saken.

Frågan om identifikation av intagna innefattar svåra intresseavvägningar och är komplex. Det gäller inte minst i dagens ansträngda läge med ett ökat antal intagna på de flesta avdelningar i häkten och anstalter, intagna som delar cell och många nyanställda i personalstyrkan. För JO framstår det därför som att det finns ett stort behov av vägledande rutindokument för användningen och utformningen av identifikationsskyltar.

JO utgår från att ett arbete för att ta fram skriftliga riktlinjer för användningen av identifikationsskyltar i häkten och anstalter nu pågår. Enligt JO måste Kriminalvården se till att verksamhetsställen använder metoder för identifiering av intagna som är säkra men samtidigt förenliga med reglerna om sekretess och personuppgiftsbehandling samt kravet om att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. [9861-2024]

Kriminalvården har brustit vid planeringen och genomförandet av transporten av en 14-åring som vårdades med stöd av LVU

En socialnämnd hade begärt hjälp från Polismyndigheten med transporten av en 14-åring

som vårdades i ett hem för vård och boende med stöd av LVU. Polismyndigheten hade därefter överlämnat uppdraget till Kriminalvården, som genomförde transporten utan att någon representant från nämnden var med i bilen och utan att nämnden fick veta att ungdomen inte hade tillgång till sin telefon. Under resan gjordes uppehåll på ett anstaltsområde.

I beslutet uttalar JO bl.a. att Kriminalvårdens ansvar att planera och genomföra transporter av tvångsvårdade barn med beaktande av bl.a. principen om barnets bästa i stort sett alltid innefattar att samråda med den myndighet som ansvarar för vården. Företrädare för den myndigheten ska dessutom få följa med transporten om det behövs. För att det ska vara godtagbart att göra transportuppehåll på en plats som typiskt sett får anses vara olämplig för barn krävs i vart fall att alternativa ställen utretts, och att Kriminalvården – i avsaknad av sådana – kommit fram till att det var i enlighet med barnets bästa att ändå göra ett uppehåll där.

JO ger Kriminalvården allvarlig kritik och uttalar att transporten inte planerades och genomfördes i enlighet med principen om barnets bästa, vilken ska vara avgörande vid alla beslut enligt LVU. JO ser även allvarligt på att det saknas dokumentation i flera delar, bl.a. i fråga om transportplanerarens överväganden av vad som skulle vara till barnets bästa. [10486-2024]

Sjukvårdsbehov för ett spädbarn som varit hos sin mor i en kriminalvårdsanstalt har i flera avseenden hanterats på ett felaktigt sätt

Ett spädbarn som vistades hos sin mor i en kriminalvårdsanstalt blev vid två olika tidpunkter

sjukt och modern ville då söka akut sjukvård för barnet. Anstaltens personal kontaktade vid båda tillfällena extern sjukvårdsrådgivning utan att modern deltog i samtalen. Vid en av händelserna genomförde en kriminalvårdare också en undersökning av barnet för att kunna lämna uppgifter som efterfrågats av sjukvården. Undersökningen var av sådant slag att den utgjorde en kroppsbesiktning.

ChefsJO konstaterar i beslutet att kravet på att barnets bästa ska beaktas och vara ett tungt vägande intresse i allt som rör barnet är tillämpligt även för barn som är hos en förälder i anstalt. Detsamma gäller vårdnadshavarens övergripande ansvar för barnets personliga förhållanden. En följd av detta är att det inte är godtagbart att en anstalt åsidosätter föräldrarnas roll och ansvar i fråga om barnets behov.

Vidare uttalar chefsJO att det visserligen måste finnas ett visst utrymme att neka en förälder som vill lämna anstalten med sitt barn för att uppsöka akut sjukvård att göra detta, om sjukvårdsrådgivning eller motsvarande har konsulterats och bedömningen har gjorts att sådan vård inte är nödvändig. I dessa situationer måste dock föräldern själv få genomföra samtalen med sjukvården. Det kan däremot vara nödvändigt att Kriminalvårdens personal närvarar för att få underlag för beslut om vistelse utanför anstalten ska tillåtas eller inte. Anstalten kritiseras för att sådana kontakter togs vid båda de aktuella tillfällena utan att barnets mor deltog.

Dessutom får anstalten kritik för att en kriminalvårdare genomförde en kroppsbesiktning av barnet utan stöd i lag. Om en undersökning behövde göras för att kunna lämna upplys-

ningar till sjukvården borde modern ha fått genomföra den och lämna de uppgifter som efterfrågades. [2118-2025]

Kronofogdemyndigheten

Kronofogdemyndigheten har inte varit tillräckligt tillgänglig per telefon

JO tog under 2024 emot flera anmälningar där enskilda hade klagat på att det varit svårt att komma fram till Kronofogdemyndigheten per telefon. JO valde att utreda ett ärende och anmodade myndigheten att även uttala sig generellt inom ramen för det ärendet.

Av JO:s utredning i ärendet framgick att av ca en och en halv miljon inkommande telefonsamtal 2024 besvarades fler än hälften över huvud taget inte. JO uttalar i beslutet att resultatet inte visar annat än att myndighetens tillgänglighet inte är i närheten av att uppfylla de krav som kan ställas på en myndighet som har valt telefoni som en viktig kontaktväg för allmänheten att nå och komma i kontakt med den.

Enligt JO är det ett angeläget samhällsintresse att enskilda kan komma i kontakt med Kronofogdemyndigheten inom rimlig tid och ger därför myndigheten allvarlig kritik för att tillgängligheten per telefon under 2024 var så bristfällig. Han anser att det finns anledning att skicka en kopia av beslutet till regeringen för kännedom. [9915-2024]

Offentlighet och sekretess samt yttrande- och tryckfrihet

Tjänstemän vid en socialförvaltning har i strid med tryckfrihetsförordningens efterforskningsförbud kontaktat en kvinna och ifrågasatt varför hon hade begärt ut allmänna handlingar

En kvinna, som tidigare var anställd inom en enhet i Östhammars kommun, begärde att få ta del av CV för samtliga socialsekreterare som var anställda inom enheten. Under handläggningen av ärendet vidarebefordrades hennes begäran för hantering till de tjänstemän som antogs ha hand om de efterfrågade handlingarna. Vidare informerades berörda socialsekreterare om den tidigare kollegans begäran, vilken också diskuterades på ett antal möten inom enheten. I samband med att den tidigare kollegan därefter hade kontakt med några av de anställda i en privat gruppchatt ifrågasatte de varför hon hade begärt ut handlingarna.

JO konstaterar att det från nämndens sida inte lyfts fram några sakliga skäl för att information om att den tidigare kollegan hade begärt ut handlingar fördes vidare till anställda inom enheten och diskuterades på möten. JO anser därför att ägerandet inte var förenligt med anonymitetsskyddet i tryckfrihetsförordningen och kritiserar nämnden för det.

I beslutet uttalar JO vidare att det saknar betydelse att frågor om utlämnandet ställdes i en privat gruppchatt eftersom de anställda hade fått information om begäran i sin tjänstemannaroll. Tjänstemännen måste anses ha agerat

som myndighetsföreträdare, även om det inte gjordes medvetet och genomtänkt från deras sida. JO anser att det inte vore rimligt om det grundlagsskyddade efterforskningsförbudet skulle kunna kringgå – eller att det i vart fall skulle kunna uppfattas på det sättet – genom att tjänstemän använder privata kontaktvägar för att ställa otillåtna frågor. Agerandet innebar därför ett åsidosättande av tryckfrihetsförordningens efterforskningsförbud och nämnden kritiserar för det.

Beslutet innehåller också uttalanden om rätten att få ett skriftligt avslagsbeslut när en begäran om att få ta del av en allmän handling helt eller delvis inte kan tillmötesgå. [4821-2023]

En JO-anmälan togs upp vid ett oenighetssamtal inom ramen för en lönerrevision

Vid ett s.k. oenighetssamtal inom ramen för en lönerrevision togs det upp med den berörda medarbetaren att hon gjort en JO-anmälan. Utifrån JO:s konstitutionella uppdrag uttalar JO att var och en har rätt att göra en anmälan till JO utan att löpa någon som helst risk för kritik eller någon form av repressalie från en offentlig arbetsgivare.

Utredningen ger inget exakt svar på hur JO-anmälan togs upp vid oenighetssamtalet eller syftet med det. JO har dock förståelse för att den berörda medarbetaren fick intrycket att JO-anmälan var något som kunde påverka hennes situation på ett negativt sätt. Länsstyrelsen kan inte undgå kritik för att JO-anmälan nämndes vid samtalet. [791-2024]

En kommun har inte informerat om att avgiften för en begäran om kopior av allmänna handlingar kunde komma att bli mycket hög och har därigenom brutit i serviceskyldigheten

En reporter begärde ut kopior av allmänna handlingar från en kommunstyrelse. Begäran visade sig omfatta avsevärt fler handlingar än vad reportern hade förutsett.

JO framhåller att både sökanden och myndigheten har ett intresse av att det inte tas fram kopior av handlingar som inte efterfrågas och att en dialog med sökanden därför kan vara motiverad. Det ligger enligt JO i serviceskyldigheten enligt förvaltningslagen att myndigheten tar initiativ till en sådan dialog.

Kommunstyrelsen kritiserar för att inte på ett tydligt sätt ha informerat reportern om att begäran omfattade en synnerligen stor mängd handlingar och att avgiften kunde komma att bli mycket hög. [1922-2024]

Kritik mot Karolinska Universitetssjukhuset för brister vid såväl diarieföring som hantering av en begäran om utlämnande av allmänna handlingar

Karolinska Universitetssjukhuset beställde en genomlysning av delar av kvinnosjukvården vid sjukhuset. Resultatet av utredningen skickades till den dåvarande sjukhusdirektörens bostad. ChefsJO konstaterar att ett sådant förfarande mycket sällan är motiverat och som utgångspunkt i hög grad olämpligt. Detta gäller i synnerhet när det finns ett stort intresse av insyn och granskning från allmänhetens sida. ChefsJO uttalar vidare att tillvägagångssättet kan ge upphov till misstankar om att en myn-

dighet försöker kringgå offentlighetsprincipen, vilket i sin tur medför en risk för allvarlig förtroendeskada.

ChefsJO kritiserar sjukhuset för dröjsmål med att diarieföra en handling och för långsam handläggning av en begäran om utlämnande av allmänna handlingar. [3326-2024]

En myndighet måste ha klart för sig vilka handlingar som begärs ut och pröva rätten till partsinsyn när den enskilde är part

En enskild begärde att få ta del av socialtjänstens utredningar i ärenden som avsåg hans barn. Nämnden utgick från att begäran avsåg socialtjänstens skriftliga sammanställningar av utredningsmaterialet.

I beslutet konstaterar JO att en myndighet behöver reda ut vad en begäran om utlämnande av handlingar avser om den är oklar till sin innebörd. Myndigheten kan då även behöva klargöra vad en enskild menar med vissa begrepp. Inom socialtjänsten kan begreppet ”utredning” ha olika innebörd. Nämnden borde därför ha utrett vad den enskilde menade när han begärde att få ta del av sina barns utredningar. JO är kritisk till att nämnden inte gjorde det.

Den enskilde var part i de ärenden som hans begäran avsåg. Trots det prövades den enbart enligt tryckfrihetsförordningens bestämmelser om utlämnande av allmänna handlingar. JO anser att nämnden även borde ha prövat begäran enligt förvaltningslagens (2017:900), FL, bestämmelse om partsinsyn.

JO konstaterar att när nämnden prövar en begäran enligt bestämmelsen om partsinsyn är det avgörande för bedömningen om materialet har tillförts ärendet. Sådant material som

inte har tillförts ärendet kan inte bli föremål för partsinsyn. En särskild svårighet ligger i att avgöra när exempelvis ett utkast eller en minnesanteckning ska anses tillfört ärendet. En sådan handling, t.ex. ett utkast till beslutsunderlag med bedömningar som sammanställs när utredningsåtgärderna är genomförda, bör enligt JO anses tillfört ärendet endast om den innehåller sakuppgifter som är av betydelse för ärendets avgörande och som inte finns dokumenterade i akten i övrigt. Eftersom nämnden har en långtgående skyldighet att dokumentera sin handläggning av ärenden som rör enskilda och genomförda insatser, borde det inte förekomma att sakuppgifter av den karaktären endast finns antecknade i ett sådant utkast.

Avslutningsvis understryker JO att partsinsynen gäller ett mer omfattande material än vad myndighetens skyldighet att kommunicera beslutsunderlaget enligt 25 § FL gör. [6184-2024]

En socialnämnd utredde inte vilka handlingar som en begäran om utlämnande avsåg och prövade inte den enskildes rätt till partsinsyn

En enskild begärde att få ta del av handlingar i ett ärende där han var part. Nämnden synes ha varit av uppfattningen att begäran inte var tillräckligt specificerad men vidtog trots det inte någon åtgärd för att klargöra vilka handlingar som framställan avsåg. I beslutet konstaterar JO att en myndighet behöver reda ut vad en begäran om utlämnande av handlingar avser om det är oklart vilka handlingar som den enskilde vill få del av. JO är kritisk till att nämnden inte gjorde det.

Vid ett senare möte framställde den enskilde sin begäran på nytt och enligt nämnden avsåg

den då en utredning. Den enskilde fick besked om att utredningen inte var klar och att han skulle få del av den i samband med kommuneringen. Eftersom begreppet ”utredning” inom socialtjänsten kan ha olika innebörd anser JO att nämnden även vid det tillfället borde ha tagit reda på vilka handlingar som den enskilde efterfrågade. Nämnden får kritik för att den inte klargjorde den saken.

Den enskilde fick inte del av några handlingar eftersom nämnden ansåg att det som begäran avsåg utgjorde arbetsmaterial som inte kunde lämnas ut. Nämnden får därför också kritik för att den inte informerade den enskilde om möjligheten att enligt 6 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) begära myndighetens prövning och få ett överklagbart beslut.

Trots att den enskilde var part i det ärende som begäran rörde prövades den enbart enligt tryckfrihetsförordningens bestämmelser om utlämnande av allmänna handlingar. JO anser att nämnden även borde ha prövat framställan enligt förvaltningslagens (2017:900) bestämmelse om partsinsyn och är kritisk till att det inte skedde.

Avslutningsvis understryker JO att en myndighet inte kan underlåta att pröva en parts begäran om att ta del av handlingar enbart på grund av att beslutsunderlaget i ärendet ska kommuniceras. [7391-2024]

Uttalanden med anledning av att en myndighet hänvisat en anställd till att själv gå in i myndighetens system och ta del av handlingar som den anställda begärt ut

En kommun fick in en begäran om att få ta del av allmänna handlingar från en person som var anställd i kommunen. Personen hänvisades till

att själv gå in i myndighetens system och ta del av handlingarna.

Utredningen ger i det aktuella fallet inte stöd för att de handlingar som begärdes ut verkligen var allmänna. JO gör därför inte någon bedömning av om kommunens handläggning var förenlig med tryckfrihetsförordningen. JO gör i stället generella uttalanden om att en myndighet, när en anställd begärt ut en allmän handling, inte kan hänvisa den anställde till att själv gå in i myndighetens system och ta del av handlingen. [9982-2024]

Polismyndigheten nekade en person att avbilda allmänna handlingar i ett polishus som var ett skyddsobjekt

En person som tog del av allmänna handlingar på plats i ett polishus nekades att fotografera handlingarna på grund av att utbildningsförbud rådde i delar av huset.

JO uttalar att ett beslut om utbildningsförbud, oavsett om beslutet grundar sig på skyddslagen eller är av administrativ art, inte kan befria en myndighet från de grundlagsfästa kraven på handlingsoffentlighet. Om det fanns hinder mot att låta personen fotografera handlingarna där de lämnades ut borde personen ha getts möjlighet att avbilda handlingarna på en annan plats.

Polismyndigheten kritiseras för att utlämnandet inte hanterades i enlighet med tryckfrihetsförordningens krav. [10252-2024]

Utformningen av en kommuns digitala tjänst för utlämnande av allmänna handlingar som kräver e-legitimation har inte ansetts förenlig med anonymitetsskyddet i tryckfrihetsförordningen

På kommunens hemsida används en tjänst för framställningar om allmänna handlingar som

kräver legitimation.

JO uttalar att en digital tjänst med e-legitimering inte får utformas som ett första-handsalternativ för tillgången till allmänna handlingar och medföra att andra kontaktvägar kommer i skymundan eller diskrimineras på något annat sätt.

Kommunstyrelsen kritiserar bl.a. för att utformningen av tjänsten inte är förenlig med anonymitetsskyddet i tryckfrihetsförordningen. [10735-2024]

En regionstyrelse har dröjt med att diarieföra en visselblåsarrapport och inte heller uppfyllt sina skyldigheter att biträda JO i utredningen

En visselblåsarrapport kom in till Region Blekinge den 2 juli 2024. Rapporten diariefördes dock först den 28 oktober 2024, eller nästan fyra månader senare. JO konstaterar att ett sådant dröjsmål givetvis är helt oacceptabelt och kritiserar regionstyrelsen för det.

I yttrande till JO angav Regionstyrelsen först att ärendet diariefördes den 10 juli 2024. Det framkom därefter bland annat genom uppgifter i media att rapporten visserligen diariefördes då men endast under några minuter. Efter att JO begärt ett förnyat yttrande har regionstyrelsen medgett att en fullständig diarieföring skedde den 28 oktober 2024.

Det går inte med stöd av utredningen att dra slutsatsen att regionstyrelsen medvetet har försökt vilseleda JO. Regionstyrelsen har dock inte uppfyllt sina skyldigheter enligt regeringsformen att biträda JO i utredningen, något som JO ser allvarligt på. Regionstyrelsen kritiseras även för detta.

Avslutningsvis uttalar JO att regionens han-

tering har medfört spekulationer om att den önskat dölja något i rapporten och att det finns en risk för förtroendeskada och kvarstående misstro. [1493-2025]

En kommun har på sitt intranät uppmanat anställda att utmana offentlighetsprincipen

På en kommuns intranät uppmanades de anställda bl.a. att ”utmana offentlighetsprincipen”. JO uttalar att uppmaningen är uppseendeväckande och att den kan ge upphov till misstankar om att kommunen avsiktligt försökt begränsa den grundlagsfästa rätten att ta del av allmänna handlingar och rätten att ta del av uppgifter ur sådana handlingar. JO ser allvarligt på att formuleringen användes på intranätet och kommunstyrelsen kritiseras för det.

Något illegitimt syfte med uppmaningen till de anställda synes enligt JO inte ha funnits. JO erinrar dock kommunen om att de åtgärder som vidtas ska ha stöd i författning och att kommunen har ansvaret för att personalen har den kunskap och erfarenhet som krävs för en korrekt handläggning vid en begäran om utlämnande av en allmän handling. [1524-2025]

Regeringskansliet har inte handlagt framställningar om utlämnande av allmänna handlingar tillräckligt skyndsamt

I beslutet uttalar sig JO om huruvida Regeringskansliet har handlagt sju framställningar om utlämnande av allmänna handlingar tillräckligt skyndsamt. Framställningarna hade gjorts av reportrar vid Dagens Nyheter i samband med deras granskning av den dåvarande nationella säkerhetsrådgivaren och personer nära honom.

JO kritiserar Regeringskansliet för att de aktuella framställningarna inte handlagts med den skyndsamhet som tryckfrihetsförordningen kräver. I beslutet framhåller JO vikten av att just Regeringskansliet respekterar den insynsrätt som tryckfrihetsförordningen avser att garantera.

JO anser att Regeringskansliet inte redovisat en tillräckligt utförlig bedömning av de enskilda framställningarna och att detta har försvårat granskningen. JO är kritisk till denna brist. [3792-2025]

Polis, åklagare och tull

Uttalanden med anledning av att en åklagare inte informerade en offentlig försvarare om att den misstänkte anhållits

En person som var gripen misstänkt för brott blev förhörd inför åklagarens ställningstagande om ett anhållande. Den misstänkte hade sedan tidigare en offentlig försvarare förordnad för sig. Förhöret genomfördes dock utan att försvararen var närvarande. Efter förhöret anhöll åklagaren den misstänkte. Åklagaren informerade inte försvararen om anhållandet innan en häkttningsframställning gjordes.

Enligt JO var det inte förenligt med den misstänktes försvararrättigheter att förhöret genomfördes utan försvararen. Även om det inte finns någon bestämmelse i författning om det, anser JO att åklagaren utifrån omständigheterna borde ha sett till att försvararen informerades om att den misstänkte anhållits. Åklagarens agerande fick konsekvensen att den misstänkte var frihetsberövad i över 48 timmar utan att försvararen kände till det. Detta får

anses ha medfört en begränsning i den misstänktes möjligheter att förbereda sitt försvar.

JO är kritisk till hur åklagaren hanterade situationen. [1376-2024]

Uttalanden med anledning av att en mobiltelefon togs i beslag och undersöktes av polis vid misstanke om ringa narkotikabrott (eget bruk)

Med anledning av misstanke om ringa narkotikabrott, eget bruk, beslutades om kroppsbesiktning genom urinprov. Samtidigt togs den misstänktes mobiltelefon i beslag och undersöktes på platsen.

När det gäller beslaget och undersökningen av telefonen konstaterar JO att det inte har lyfts fram någon konkret omständighet som talade för att den misstänkte, vid ett positivt analysresultat, skulle föra fram en invändning som behövde motbevisas genom innehållet i mobiltelefonen. JO är därför mycket tveksam till om det fanns ett tillräckligt konkret behov av att ta mobiltelefonen i beslag. JO ifrågasätter också om nyttan av tillkommande stödbewisning i form av innehåll från telefonen stod i rimlig proportion till det ingrepp i den misstänktes personliga integritet som åtgärden innebar.

Vid en samlad bedömning anser JO att det saknades rättsliga förutsättningar för beslaget och undersökningen av mobiltelefonen. Polismyndigheten kritiserar för att åtgärderna ändå vidtogs. [3535-2024]

Ett yttre befäl har beslutat om ett gripande på distans

En 16-åring misstänktes för ett allvarligt brott. Ett yttre befäl beslutade att den unge, som då

befann sig i skolan, skulle gripas. En annan polis genomförde gripandet, drygt en timme senare.

Ett frihetsberövande av den som är misstänkt för brott ska som huvudregel ske genom ett beslut om anhållande som fattas av en åklagare. Endast om ett frihetsberövande måste ske omedelbart och ett åklagarbeslut inte kan avvaktas får en polis gripa den misstänkte. JO konstaterar att omständigheterna inte var sådana att ett åklagarbeslut inte kunde avvaktas. Till detta kommer att ett beslut om gripande, till skillnad från ett anhållande, förutsätter att den misstänkte är fysiskt närvarande för den polis som fattar beslutet. Ett polisbefäl kan alltså inte, ens i ett brådskande fall, besluta att en annan polis ska gripa en misstänkt på det sätt som skedde. JO ser allvarligt på att befälet beslutade att 16-åringen skulle gripas och kritiserar honom för det.

Vidare konstaterar JO att förundersökningen snarast skulle ha lämnats över till åklagare, vilket inte skedde. Frihetsberövandet anmäldes inte heller till åklagare med den skyndsamhet som rättegångsbalken kräver. Dessutom hölls ett anhållningsförhör med 16-åringen innan åklagare underrättades, vilket i det här fallet var i strid med Polismyndighetens riktlinjer. JO kritiserar det ansvariga jourutredningsbefälet för dessa brister.

Polismyndigheten kritiseras för ytterligare brister som kommit fram i granskningen.

[7539-2024]

Uttalanden om vilka krav som bör ställas på åklagares dokumentation av anhållningsbeslut

JO har på eget initiativ utrett vilka krav som

bör ställas på en åklagares dokumentation av ett anhållningsbeslut. JO konstaterar att det i dagens straffprocess är en självklarhet att myndigheter och enskilda tjänstemän kan visa att de beslut som fattats är rättsligt grundade och har fog för sig. Det gäller inte minst tvångsmedelsbeslut, som är särskilt ingripande för den enskilde. Vidare förutsätter den demokratiska kontroll som bl.a. JO är satt att utföra att det finns fullgoda möjligheter att i efterhand granska de åtgärder som vidtagits. För en sådan granskning är det nödvändigt att det tydligt framgår vilka överväganden som har legat till grund för ett beslut.

JO:s slutsats är att det av främst rättssäkerhets- och legitimitetsskäl bör ställas högre krav på dokumentationen av ett anhållningsbeslut än vad som anses gälla i dag. Åklagaren bör därför alltid ange vilka omständigheter som ligger till grund för brottsmisstanken och varför han eller hon anser att ett eller flera av de s.k. särskilda häktningsskälen föreligger. Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan ytterligare överväganden behöva dokumenteras. [7836-2024 m. fl.]

Förnyad allvarlig kritik mot Polismyndigheten för långsam och passiv handläggning av två förundersökningar om förmögenhetsbrott

I två förundersökningar om förmögenhetsbrott har Polismyndigheten, trots att det funnits en utpekad gärningsperson, under drygt sex respektive två år inte vidtagit några utredningsåtgärder. JO konstaterar att Polismyndighetens passivitet står i strid med rättegångsbalkens skyndsamhetskrav och är helt oacceptabel. Polismyndigheten får allvarlig kritik för hur de

båda förundersökningarna har hanterats.

JO har de senaste åren återkommande riktat kritik mot Polismyndigheten för långsam handläggning av förundersökningar gällande förmögenhetsbrott. Bristerna i Polismyndighetens utredningsverksamhet riskerar enligt JO att allvarligt skada allmänhetens förtroende för myndigheten.

JO betonar att det är mycket angeläget att Polismyndigheten fortsätter arbetet med att minska handläggningstiderna för utredningar om förmögenhetsbrott. [8400-2024]

En ordningsbot utfärdades av Polismyndigheten trots att det inte fanns rättsliga förutsättningar för det och en åklagare brast i handläggningen av åtalsfrågan

En cyklist blev påkörd av en bil. Vid Polismyndigheten utfärdades en ordningsbot för brott mot trafikförordningen mot föraren av bilen. Sedan det kommit fram att cyklistens skador var mer omfattande än vad som tidigare varit känt upprättade Polismyndigheten en anmälan om vållande till kroppsskada och redovisade en förundersökning om det brottet till åklagare. Åklagaren väckte åtal mot bilföraren för vållande till kroppsskada. Tingsrätten avvisade dock åtalet på grund av att lagföring av den åtalade gärningen redan hade skett genom ordningsboten.

JO konstaterar att en ordningsbot inte får utfärdas om det finns anledning att anta att talan om enskilt anspråk kommer att föras. Ett föreläggande bör inte heller utfärdas, om det i annat fall kan antas vara påkallat att åklagare prövar frågan om strafföreläggande eller åtal för brottet. Även om utredningen om skadelä-

get för cyklisten var bristfällig anser JO att de uppgifter som hade kommit fram var sådana att det fanns anledning att anta att talan om enskilt anspråk kunde komma att föras. Det rådde också en osäkerhet avseende hur brottet skulle bedömas. Enligt JO borde inte någon ordningsbot ha utfärdats. Polismyndigheten kritiserar för att det ändå gjordes.

När det gäller åklagarens handläggning noterar JO att det i förundersökningsprotokollet från Polismyndigheten fanns information om den utfärdade ordningsboten. Omständigheterna var enligt JO sådana att åklagaren närmare borde ha utrett och övervägt om det fanns förutsättningar att väcka åtal. Åklagaren kritiserar för den bristande handläggningen. [9495-2024]

En polisanmälan upprättades inte tillräckligt skyndsamt vid misstanke om våld i en nära relation

Närstående till en kvinna, i JO:s beslut kallad NN, hade kontakt med polisen eftersom de var oroliga för att NN utsatts för våld av sin pojkvän. NN hade haft en blåttira och sagt att pojkvännen bl.a. sparkat henne och slitit henne i håret. Efter det hade hon inte gått att få tag på.

En operatör hos polisen lämnade uppgifterna vidare till en polispatrull, som beordrades att åka hem till NN. När patrullen kom till NN:s bostad sa NN att hon mårde bra och att det var ett av hennes barn som orsakat skadan i ansiktet. Någon polisanmälan upprättades inte förrän nästa morgon, då en jourhavande undersökningsledare granskade händelserapporten från den föregående kvällen.

Misshandel är ett brott som hör under allmänt åtal. Om en polis får kännedom om ett sådant brott krävs att han eller hon fullgör sin rapporteringsskyldighet, vilket normalt sker genom att en polisanmälan upprättas. JO anser att det redan på grund av de uppgifter som operatören lämnade till patrullen fanns anledning att upprätta en polisanmälan.

Patrullen hade emellertid beordrats till NN:s bostad för att kontrollera hur hon mårde och om hon behövde hjälp. Med hänsyn till hur situationen såg ut får det godtas att det prioriterades framför att upprätta en polisanmälan. Enligt JO borde dock en anmälan ha upprättats snarast efter det att poliserna besökt NN. Det förhållandet att NN själv inte önskade göra någon polisanmälan, vilket inte är ovanligt när det gäller brott i en nära relation, saknar betydelse i sammanhanget.

JO betonar vikten av att en polisanmälan upprättas så snart det kan ske. Enligt JO kan dröjsmålet i detta fall ha medfört ett sämre underlag för beslut i fråga om inledande av förundersökning och att lämpliga utredningsåtgärder inte utfördes tillräckligt skyndsamt. JO ser allvarligt på det inträffade och kritiserar Polismyndigheten för dröjsmålet med att upprätta polisanmälan. [10659-2024]

Polismyndigheten tog en person i förvar utan lagstöd i samband med en handräckning

En person skulle med polisens hjälp, s.k. handräckning, inställas till en läkarundersökning enligt 7 § lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m. Personen hämtades på kvällen och hölls inlåst i en polisarrest under natten. Morgonen därpå transporterades personen till

den ort där läkarundersökningen skulle äga rum.

JO konstaterar att det saknas uttryckligt lagstöd för att ta en person i förvar, som med polisens hjälp ska inställas till en sådan läkarundersökning som det var fråga om här. JO uttalar att det i samband med en handräckning kan vara godtagbart att hålla kvar personen under viss tid, i avvaktan på och under själva transporten. Ett frihetsberövande som innebär att den som ska transporteras hålls inlåst i en arrestcell under en hel natt innebär emellertid en sådan inskränkning av grundläggande fri- och rättigheter att åtgärden kräver uttryckligt stöd i lag.

Enligt JO fanns det därför inte rättsliga förutsättningar att i samband med handräckningen ta personen i förvar på det sätt som skedde. JO ser allvarligt på att åtgärden ändå vidtogs och kritiserar Polismyndigheten för det inträffade. [11411-2024]

Skatt och folkbokföring

Uttalanden om det förhållandet att Skatteverket endast erbjuder en möjligt att betala en ansökningsavgift med kontanter i de tre storstäderna

Skatteverket accepterar kontant betalning av en ansökningsavgift för id-kort vid myndighetens verksamhetsställen i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Enligt chefsJO är huvudregeln i 4 kap. 12 § riksbankslagen tillämplig när det gäller betalning av avgiften. Det innebär att Skatteverket har en skyldighet att ta emot kontanter vid betalning av en sådan avgift. Eftersom möjlig-

heten att betala med kontanter endast finns i de tre storstäderna konstaterar chefsJO att det för de allra flesta inte är praktiskt möjligt att betala en avgift för id-kort kontant. Enligt chefsJO kan det därför ifrågasättas om den servicenivå som Skatteverket erbjuder kan anses godtagbar. ChefsJO anser dock att det är mycket svårt för en myndighet att avgöra vad som krävs i form av service för att leva upp till riksbankslagets krav och finner mot bakgrund av detta inte skäl att rikta någon kritik mot Skatteverket.

Två utredningar har på senare tid lämnat förslag vad gäller skyldigheten för bl.a. myndigheter att acceptera kontanter som betalningsmedel för offentligrättsliga avgifter. Mot bakgrund av detta, och då ärendet belyser att det kan finnas ett behov av att öka servicenivån när det gäller möjligheten att betala sådana avgifter med kontanter, lämnar chefsJO över en kopia av beslutet till regeringen för kännedom. [2526-2024]

Socialförsäkring

Försäkringskassan kritiseras för att i ett ärende om sjukpenning ha ställt frågor om våld som saknade betydelse för bedömningen i ärendet och som därför var osakliga

Försäkringskassan har tillsammans med vissa andra myndigheter fått i uppdrag av regeringen att samverka för ökad upptäckt av våld m.m. Försäkringskassan har valt att genomföra uppdraget genom att i vissa ärendeslag rutinmässigt ställa frågor om den enskildes erfarenheter av våld.

Försäkringskassan har mot den bakgrunden

i ett ärende om sjukpenning frågat en enskild om han utövat våld mot någon annan eller om han själv blivit utsatt för våld.

I beslutet framhåller JO att en myndighets utredning av ett ärende ska vara saklig, vilket innebär att de frågor som ställs när rätten till en viss förmån utreds måste ha relevans för de kriterier som gäller för den förmånen. Att myndigheten har fått ett visst regeringsuppdrag förändrar inte den saken. De frågor om våldsutövande och våldsutsatthet som ställdes i det aktuella ärendet saknade relevans för utredningen i ärendet och borde inte ha ställts. JO är särskilt kritisk till att den enskilde inte upplystes om rätten att avstå från att svara på frågan om han utsatt någon annan för våld, dvs. om han hade begått en brottslig handling. [6732-2023]

Försäkringskassan har dröjt med att återställa felaktigt utbetalda dagar med föräldrapenning vilket fått till följd att ett stort antal dagar förverkats

Sedan Försäkringskassan hade beslutat att återkräva föräldrapenning som betalats ut felaktigt för 255 dagar, dröjde det sju månader innan dagarna återställdes så att den enskilde på nytt kunde ansöka om föräldrapenning. Åtgärden dröjde trots att den enskilde vid upprepade tillfällen hade kontaktat myndigheten och bett om att dagarna skulle återställas. Myndigheten lämnade vid dessa samtal inte heller någon information om att den enskilde kunde ansöka om föräldrapenning via pappersblankett i stället. Innan dagarna återställdes fyllde barnet fyra år. Av 12 kap. 12 § tredje stycket socialförsäkringsbalken framgår att när

ett barn fyller fyra år ska samtliga föräldraperingdagar utöver 96 dagar tas bort. När den enskildes dagar i det aktuella ärendet väl återfördes förverkades drygt 200 av de återställda dagarna. Försäkringskassan får allvarlig kritik för dröjsmålet med att verkställa återkravsbeslutet genom att återställa de återkrävda dagarna och för bristande service. JO är i beslutet särskilt kritisk mot att ingen på myndigheten tog ett övergripande ansvar för ärendet som berörde flera avdelningar och att inga åtgärder vidtogs trots AA:s påminnelser. [418-2024]

Socialtjänst

Socialtjänstlagen

En socialnämnd har utan rättsligt stöd försökt hindra en vårdnadshavare från att delta i en utredning enligt hälso- och sjukvårdslagen beträffande sitt barn

En stadsdelsnämnd beslutade enligt 6 kap. 13 a § föräldrabalken att medge att ett barn skulle genomgå viss utredning enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). När utredningen skulle genomföras försökte nämnden hindra den ena av barnets två vårdnadshavare att delta i barnets utredning.

I beslutet uttalar JO att nämnden saknat rättsligt stöd för att hindra vårdnadshavaren att delta i utredningen. Nämnden kritiseras för att den ändå hade försökt att göra det. Vidare gör JO vissa uttalanden om utformningen av nämndens beslut. [8154-2023]

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

En socialnämnd borde ha rådgjort med vårdnadshavaren innan den öppnade och läste ett brev till ett barn som vårdades enligt LVU

En socialnämnd öppnade och läste ett brev som hade skickats till ett barn som vårdades i ett familjehem enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Barnet var drygt tre år och av kuvertet framgick att brevets avsändare var en bank.

JO konstaterar att det inte finns något som tyder på att nämnden behövde agera skyndsamt i det här fallet, eller att det fanns någon annan omständighet som gjorde att nämnden hade skäl att öppna brevet utan att först ha rådgjort med vårdnadshavaren. Detta gäller särskilt med tanke på att det framgick att brevet kom från en bank och således med all sannolikhet rörde ekonomiska förhållanden som nämnden inte hade befogenhet att bestämma något om. JO kritiserar nämnden för hanteringen av brevet. [472-2023]

Socialnämnden får inte begära polishandräckning enligt LVU om det inte finns något beslut om vård eller omhändertagande avseende det aktuella barnet

I samband med att Social- och omsorgsnämnden i Linköpings kommun skulle genomföra ett hembesök för att kunna ta ställning till ett barns behov av omedelbart skydd skickades en begäran om handräckning till Polismyndigheten. Som grund för begäran åberopades 43 § första stycket 2 lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Av denna bestämmelse framgår att Polismyndigheten ska

lämna hjälp bl.a. för att genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av LVU. Vid den tidpunkt då begäran om polishandräckning skickades fanns det emellertid inte något sådant beslut avseende det aktuella barnet.

JO konstaterar i beslutet att nämnden förtjänar allvarlig kritik för att den begärde polishandräckning enligt 43 § LVU utan att det fanns rättsliga förutsättningar för det. Kritiken avser även den bristfälliga dokumentationen i ärendet och att ett av nämndens yttrande till JO innehöll oklarheter och direkta felaktigheter. [1763-2024]

En nämnd får inte överlämna till ett familjehem att bestämma i vilken skola ett LVU-placerat barn ska gå om den frågan inte har betydelse för genomförandet av vården

Ett barn vårdades enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, och var placerat i ett familjehem. I samband med att barnet skulle börja skolan överlämnade nämnden till familjehemmet att på egen hand bestämma i vilken skola som barnet skulle gå.

Enligt 11 § LVU ska nämnden eller den nämnden uppdragit vården åt, i den utsträckning som det behövs för att genomföra vården, bestämma om barnets personliga förhållanden. Det innebär att om frågan saknar betydelse för vårdens genomförande så tillkommer bestämmelserna inte någon annan än barnets vårdnadshavare.

JO anser att val av skola visserligen är en fråga som rör ett sådant personligt förhållande som avses i bestämmelsen. I det här fallet har nämnden dock förklarat att frågan om skolval inte var av betydelse för genomförandet av barnets vård. JO konstaterar att det därmed

inte fanns rättsliga förutsättningar för nämnden, eller familjehemmet, att bestämma över vilken skola som barnet skulle gå i. Det var i stället något som barnets vårdnadshavare hade att besluta om. JO kritiserar därför nämnden för att den överlämnade till familjehemmet att bestämma var barnet skulle gå i skola, och även för att nämnden inte lät vårdnadshavarna vara delaktiga i frågan. [7940-2024]

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

Fråga om bristande hantering av två domar i mål enligt LSS

En person överklagade två olika beslut från en kommunal nämnd om personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. I båda fallen återförvisades målen till nämnden för vidare handläggning. I det ena ärendet förhöll sig nämnden passiv i nästan ett år. I det andra ärendet dröjde det nästan fem månader innan nämnden hanterade domstolens dom.

I det här beslutet uttalar JO att handläggningen av ärendena har präglats av påtagliga och allvarliga brister, och att nämnden förtjänar allvarlig kritik för den bristande hanteringen av de två domarna.

I beslutet gör JO också en sammanfattning av sin tillsyn över LSS samt vissa uttalanden om vilka observationer han gjort. [5244-2023]

En socialnämnd verkställde inte insatsen personlig assistans i den utsträckning som den enskilde hade rätt till

En enskild hade beviljats assistansersättning och begärde att kommunen skulle anordna

insatsen personlig assistans. Med hänvisning till arbetsmiljö- och rekryteringsproblem valde kommunen att till viss del verkställa den insatsen vid ett korttidsboende.

Enligt JO var vistelsen vid korttidsboendet inte ett sådant personligt utformat stöd som insatsen personlig assistans är avsett att vara, och enligt JO kan den personal som utförde insatserna åt den enskilde inte ses som sådana personliga assistenter som avses i LSS. JO menar att kommunen inte verkställde insatsen personlig assistans under den tid som den enskilde vistades på korttidsboendet. Det innebär att den enskilde inte fick personlig assistans i den utsträckning som hon hade rätt till, och för detta förtjänar kommunen kritik. [6204-2023]

Fråga om bristande hantering av tre domar som en förvaltningsrätt återförvisat till en nämnd i ett ärende om personlig assistans

En person ansökte hos en kommunal nämnd om fortsatt personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Efter att nämnden hade avslagit ansökan överklagades beslutet till förvaltningsrätten som förklarade att personen hade rätt till personlig assistans och återförvisade målet till nämnden för vidare handläggning. Nämnden fattade trots anvisningen ett nytt beslut om att avslå ansökan om personlig assistans. Beslutet överklagades och målet återförvisades av förvaltningsrätten som återigen slog fast att personen hade rätt till insatsen. Nämnden fattade därefter ytterligare ett beslut om att avslå ansökan, vilket överklagades till förvaltningsrätten som en tredje gång återförvisade målet till nämnden. Nämnden

fattade sedan beslut om att ännu en gång avslå ansökan om personlig assistans. Efter att beslutet hade överklagats konstaterade förvaltningsrätten att det framstod som utsiktslöst att återigen återförvisa målet till nämnden, varpå rätten i stället prövade målet i sak.

JO ser mycket allvarligt på att nämnden har agerat i strid med förvaltningsrättens avgöranden och uttryckliga anvisningar vid tre tillfällen i samma ärende. Nämnden har dessutom vid ett tillfälle tillämpat fel lagstiftning vid prövningen av ärendet, vilket JO finner anmärkningsvärt. JO konstaterar att nämndens hantering inte har varit förenlig med dess skyldigheter enligt LSS och att det funnits grundläggande kunskapsbrister inom förvaltningen. Konsekvensen av nämndens handläggning blev att personen fick vänta i drygt fyra år på att få sin sak slutligt prövad, vilket är helt oacceptabelt. JO uttalar att nämnden förtjänar allvarlig kritik för sin bristfälliga hantering av ärendet. [2428-2024]

Fråga om bl.a. långsam handläggning i fyra ärenden om personlig assistans enligt LSS

I fyra ärenden enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, klagade enskilda till JO på att Bromma stadsdelsnämnd i Stockholms kommuns handläggning hade varit för långsam. I ett av ärendena hade handläggningen pågått i tio månader när beslut fattades och i ett annat var den tiden fjorton månader. I två av ärenden uppgick handläggningstiden till ungefär arton månader.

I beslutet understryker JO att LSS är en rättighetslag och att det innebär bl.a. att den enskilde har en befogad rätt att få sin sak prö-

vad skyndsamt. JO konstaterar att handläggningstiderna i de fyra ärendena varit för långa och väsentligt överstigit de riktlinjer för ett ärende om personlig assistans som JO tidigare har uttalat. Nämnden har inte drivit ärendena framåt och sett till att beslut kunde fattas inom rimlig tid. I några av ärendena hade det under perioder t.ex. inte vidtagits några, eller enbart ett fåtal, handläggningsåtgärder. Handläggningen har fördröjts och de enskilda fick vänta på sina beslut om personlig assistans orimligt länge. Nämnden har inte handlagt ärendena med den skyndsamhet som förvaltningslagen (2017:900), FL, kräver, vilket JO är kritisk mot.

JO är även kritisk mot att nämnden i vissa fall inte har dokumenterat handläggningsåtgärder på det sätt som lagstiftningen kräver. Dokumentationsbristerna har bl.a. medfört att det i efterhand inte har gått att följa handläggningen och att se vilka åtgärder som nämnden har vidtagit. Vidare konstaterar JO att nämnden inte i något av ärendena övervägt om den enskilde skulle underrättas om väsentlig förseening enligt 11 § FL. JO är kritisk mot nämndens hantering av ärendena även i det avseendet.

Sammantaget anser JO att nämnden förtjänar allvarlig kritik för sin bristfälliga handläggning av de fyra ärendena. [6087-2024 m.fl.]

Utbildning och forskning

En kommun har inte levt upp till kravet att erbjuda förskoleverksamhet där hela eller en väsentlig del av utbildningen har bedrivits på samiska

Vindels kommun är sedan 2019 del av förvaltningsområdet för samiska. Kommunen ska

därför enligt skollagen erbjuda barn en plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på samiska om barnets vårdnadshavare begär det.

ChefsJO anser att utbildningen som kommunen har erbjudit anmälnarnas dotter inte är av en sådan omfattning att lagens krav uppfylls i detta avseende. ChefsJO har förståelse för att det kan vara svårt att rekrytera personal med rätt språkkunskaper men anser att det borde ha varit möjligt för kommunen att skapa bättre förutsättningar för att uppfylla sina skyldigheter. Kommunen kan inte undgå kritik för utbildningens brister. [4080-2024]

Fråga om hur helg- och planeringsdagar påverkar skyldigheten att erbjuda tid på förskola för barn till arbetslösa eller föräldralediga

Av 8 kap. 6 § skollagen framgår att barn till arbetslösa eller föräldralediga ska erbjudas förskola under minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan. Hur den tid som ska erbjudas ska förläggas under veckan är inte reglerat utan avgörs av den kommun som organiserar verksamheten.

Enligt 8 kap. 3 § skollagen finns det inte någon skyldighet att erbjuda förskola i samband med större helger. Verksamheten kan också i viss mån behöva hållas stängd enstaka dagar under året för planeringsdagar. I de fall en kommun erbjuder förskola tre timmar per dag utgår således skyldigheten att erbjuda vistelse på förskolan vid helg- eller planeringsdagar. Detsamma bör enligt chefsJO gälla för en kommun som i stället valt att erbjuda fler timmar under ett färre antal veckodagar när

dessa veckodagar sammanfaller med helg- eller planeringsdagar.

ChefsJO konstaterar att det sagda utgör minimikrav. En kommun kan besluta om längre vistelsetider och en annan och mer generös ordning. [4252-2024]

Fråga om en kommuns skyldighet att erbjuda förskola när föräldrar kombinerar föräldraledighet med studier

Enligt 8 kap. 5 § skollagen ska barn till föräldrar som studerar erbjudas förskola i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas studier. Barn till föräldrar som är föräldralediga enligt föräldraledighetslagen för vård av annat barn ska enligt 6 § erbjudas förskola under minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan.

Regleringen innebär inte att barn som uppfyller förutsättningarna för att beviljas förskola enligt 6 § undantas från tillämpningsområdet för 5 §. Det finns inte heller stöd för att införandet av 6 § har medfört att den tid en kommun ska erbjuda barn till studerande plats i förskola kan reduceras. Ett barn ska alltså som utgångspunkt beviljas förskola i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas studier.

ChefsJO anser att det vid tillämpningen av 5 § saknas skäl att särskilja studier som sker på distans från de studier som sker på plats vid en skola eller ett lärosäte. [7876-2024]

En rektor kränkte en lärares yttrandefrihet sedan denna uttryckt missnöje med skolans ledning

En rektor för en skola har hållit ett samtal med en anställd efter att den anställde uttryckt miss-

nöje med skolans ledning i ett meddelande till vårdnadshavare på lärplattformen InfoMentor.

ChefsJO har inga invändningar mot att en arbetsgivare ger direktiv som rör användningen av ett sådant kommunikationsverktyg, t.ex. om vilken typ av information som ska förmedlas där. Enligt chefsJO har det dock i detta fall funnits fog för den anställde att uppfatta rektorns agerande som ett försök att motarbeta att hon använder sin grundlagsfästa yttrandefrihet. För detta får rektorn kritik. [10801-2024]

Granskning av Skolinspektionens användning av möjligheten att ansöka om utdömande av vite när en huvudman inte följer ett vitesföreläggande som myndigheten har beslutat

I december 2024 framkom det i flera radioinlägg att Skolinspektionen sällan ansöker om utdömande av vite i de fall myndigheten har beslutat att förelägga en skolhuvudman vid vite att åtgärda brister. Mot bakgrund av dessa uppgifter samt statistik från Skolinspektionens webbplats beslutade chefsJO att utreda frågan. Handlingar i ett antal ärenden hämtades in och granskades.

ChefsJO finner inte skäl att rikta någon kritik mot Skolinspektionen vad gäller användningen av möjligheten att ansöka om utdömande av vite i de granskade ärendena. Samtidigt framhåller han att det är angeläget att Skolinspektionen använder sig av hela den palett av sanktioner som står till buds genom skollagens reglering. Häri ingår som en viktig del möjligheten att utfärda vitesförelägganden och att konsekvent ansöka om utdömande av vite i situationer då huvudmannen inte har följt ett

vitesföreläggande, förutsatt att myndigheten bedömer att det i övrigt finns förutsättningar för att ansöka. ChefsJO ser vissa risker om Skolinspektionen inte ansöker om utdömande av vite i de fall ett vitesföreläggande inte följs. En sådan risk är att skolhuvudmäns incitament att följa ett vitesföreläggande kan minska om de har intrycket av att Skolinspektionen endast i mycket liten utsträckning fullföljer ett viteshot genom att ansöka om vitets utdömande. I förlängningen kan detta leda till att förtroendet för Skolinspektionens tillsynsarbete minskar. [765-2025]

En rektor har yttrat sig på ett sätt som har kränkt en lärares yttrandefrihet sedan denne talat med tillsynsmyndigheten

En rektor tog under ett samtal med en lärare upp att denne hade tagit initiativ till ett enskilt möte med Skolinspektionen och framfört synpunkter på skolans verksamhet i samband med inspektionens tillsyn av skolan.

Enligt chefsJO har det funnits fog för läraren att uppfatta rektorns uttalanden under samtalet som en tillrättavisning för att hon använt sin grundlagsfästa yttrandefrihet. Rektorn har därigenom agerat i strid med det förbud mot repressalier som följer av regeringsformen. Rektorn kritiserar för det inträffade.

ChefsJO uttalar att en förutsättning för en väl fungerande tillsynsverksamhet är att anställda känner sig fria att kontakta och tala med en tillsynsmyndighet samt att en arbetsgivare i själva verket bör uppmuntra till detta.

ChefsJO ser därför särskilt allvarligt på kränkningar av yttrandefriheten som har sitt ursprung i att en anställd har talat med en

tillsynsmyndighet. Sådana kränkningar riskerar även att i förlängningen leda till att anställda avstår från att vända sig till en tillsynsmyndighet av rädsla för missnöje från ledningens sida. [7140-2025]

Utlänningsärenden

En polis agerade osakligt när en utvisning skulle verkställas

En polis lämnade oriktiga uppgifter till en enskild i syfte att underlätta verkställigheten av en utvisning. Genom falska förespeglningar om vad saken gällde, förmåddes den enskilde att ta sig till en viss plats där hon omhändertogs av polisen. I dokumentationen av ärendet utelämnades de oriktiga uppgifterna. Enligt JO stred polismannens agerande mot bl.a. regeringsformens krav på saktighet och mot hur en polis ska uppträda enligt polisförordningen. Han kritiserar för detta. [50-2024]

Uttalanden om Migrationsverkets handläggning av ärenden om dröjsmålstalan enligt 12 § förvaltningslagen efter att en domstol förelagt verket att snarast avgöra ett ärende

I beslutet uttalar sig JO om Migrationsverkets handläggning av ärenden om dröjsmålstalan enligt förvaltningslagen efter att en domstol förelagt verket att snarast avgörande ett ärende. Utredningen visar att Migrationsverket har ett stort antal sådana ärenden som myndigheten inte handlägger inom en godtagbar tid.

JO konstaterar att detta i praktiken innebär att många domstolsavgöranden inte följs, vilket riskerar att på ett mer generellt plan påverka respekten för domstolars avgöranden och ytterst tilliten till den offentliga förvaltningen.

JO understryker att det är mycket angeläget att Migrationsverket kommer tillrätta med den oacceptabla situationen. JO överlämnar en kopia av beslutet till regeringen för kännedom.

JO har även granskat tre enskilda ärenden där en domstol förelagt Migrationsverket att snarast avgöra ärendet. Migrationsverket får allvarlig kritik för att några egentliga handläggningsåtgärder inte vidtogs i ärendena under många månader. [7753-2024 m. fl.]

Ny granskning av Migrationsverkets hantering av dröjsmålstalan enligt 12 § förvaltningslagen i medborgarskapsärenden

JO har tidigare kritiserat Migrationsverket för att myndigheten använde en automatiserad hantering av dröjsmålstalan enligt 12 § förvaltningslagen i medborgarskapsärenden, där utgången var bestämd på förhand och alltid blev att talan avlogs. Besluten uppfyllde inte heller förvaltningslagens krav på motivering.

JO har gjort en ny granskning av Migrationsverkets hantering av dröjsmålstalan. Av utredningen framgår att det numera görs en första sortering varvid alla ärenden som kan avgöras inom fyra veckor fångas upp. Även ärenden som myndigheten bedömer är väsentligt försenade enligt 11 § FL tas undan för manuell hantering. Motiveringen av avslagsbesluten är visserligen knapphändig, men innehåller den information Migrationsverket har om anledningen till dröjsmålet i det enskilda fallet. JO bedömer att hanteringen sammantaget får anses utgöra en tillräcklig prövning av om det individuella ärendet uppehålls i onödan. Den får därför, även om det rör sig om ett gränsfall, godtas.

JO kritiserar Migrationsverket för att i ett anmält fall endast ha skickat beslutet om avslag till sökandes folkbokföringsadress och inte till ombudet. JO uttalar att det är oacceptabelt att automatiskt fattade beslut inte skickas till ombud och förutsätter att Migrationsverket säkerställer att handlingar kommuniceras med ombud i de fall det ska ske. [9043-2024]

Uttalanden om vilka krav på utformningen av partsbesked om återbetalning av utbetald ersättning som följer av serviceskyldigheten

JO har granskat utformningen av meddelandena om återbetalning som Migrationsverket har skickat till enskilda som fått dagersättning utbetald. JO har kommit fram till att meddelandena är s.k. partsbesked och gör i beslutet uttalanden om vilka krav som därmed följer av serviceskyldigheten i förvaltningslagen.

JO framhåller bl.a. att en myndighet som uppmanar en enskild att göra en återbetalning behöver förklara sitt ställningstagande och att den enskilde enkelt ska kunna förstå varför myndigheten anser att det finns en betalningsskyldighet. Det behöver även framgå att det handlar om myndighetens uppfattning och att saken inte är slutligt avgjord. Begäran får inte kunna förväxlas med ett beslut varigenom myndigheten ålägger den enskilde att betala tillbaka ett visst belopp.

JO kritiserar Migrationsverket för att meddelandena inte levt upp till kraven som serviceskyldigheten ställer vid myndighetens kontakter med enskilda. [9383-2024]

En förvarstagen glömdes kvar i ett besöksrum över natten vid förvaret i Mölndal

En förvarstagen glömdes kvar i ett besöksrum på Migrationsverkets förvar i Mölndal efter

ett besök av närstående. Den förvarstagna fick tillbringa natten där och blev upptäckt av personal först på morgonen. Personen hade då varit kvar i besöksrummet i cirka 14 timmar.

Händelsen visar att förvaret inte hade tillräckliga rutiner på plats för att säkerställa att förvarstagna hämtades från besöksrummen efter avslutade besök. Redan i samband med inspektioner av förvaret i januari 2023 och februari 2024 noterade JO brister i förvarets rutiner.

JO konstaterar att händelsen visar att det fortsatt funnits allvarliga brister i förvarets rutiner, vilket i det här fallet har fått oacceptabla konsekvenser för behandlingen av en förvarstagen. Migrationsverket får allvarlig kritik för det inträffade. [700-2025]

Migrationsverket gjorde inte tillräckligt för att möjliggöra en planerad vigsel i ett förvar

En förvarstagen man och hans flickvän planerade att gifta sig i förvaret. Mannen begärde att få ta emot besök av flickvännen, en präst och två vittnen för att genomföra vigseln. Mot bakgrund av att mannens besök skulle vara övervakade medgav Migrationsverket inte något avsteg från rutinen om att högst två vuxna besökare fick vistas i ett besöksrum tillsammans med en förvarstagen. Den planerade vigseln kunde därför inte genomföras. Den förvarstagne utvisades drygt en månad senare.

JO konstaterar att vuxna mäns och kvinnors rätt att gifta sig har ett starkt skydd i svensk rätt, även om utövandet av rättigheten i ett förvar måste anpassas till Migrationsverkets regler och rutiner för att exempelvis upprätthålla ordningen och säkerheten. JO uttalar

att ansvaret för att hitta en rimlig och rättvis balans mellan de olika hänsyn som behöver tas ligger hos Migrationsverket.

JO anser att tillräckliga ansträngningar inte gjordes för att möjliggöra vigseln och kritiserar Migrationsverket för det. [873-2025]

Överförmyndare

Om överförmyndares skyldighet att hämta in läkarintyg och annan utredning i ärenden om upphörande av förvaltare m.m.

I JO:s tillsyn har det visat sig att det förekommer att tingsrätter och överförmyndare har olika syn på frågan om överförmyndarna är skyldiga att bistå rätten med underlag i ärenden om upphörande av förvaltare. JO har i detta ärende utrett om överförmyndarna kan anses ha en sådan skyldighet.

JO:s uppfattning är att det inte är självklart att överförmyndarna enligt gällande rätt är skyldiga att på tingsrättens föreläggande ge in utredning i de s.k. upphörandefallen. De relevanta bestämmelserna i föräldrabalken är inte helt klara, och det saknas enligt henne uttryckligt stöd i förarbeten eller Högsta domstolens praxis för en sådan tolkning. Däremot anser JO att övervägande skäl talar för att det borde åligga överförmyndarna att följa sådana förelägganden från rätten.

Vidare framhåller hon att de meningsskiljaktigheter som finns mellan överförmyndare och tingsrätter i den aktuella frågan kan ge upphov till utdragen handläggning och andra problem, som i slutändan riskerar att drabba enskilda. Det kan även inverka negativt på allmänhetens förtroende för både domstolar och andra myn-

digheter, när en förvaltningsmyndighet inte anser sig kunna följa domstolsförelägganden. JO finner anledning att hos regeringen väcka frågan om en författningsändring.

JO gör i beslutet även vissa allmänna uttalanden om vilken skyldighet förvaltningsmyndigheterna har att följa avgöranden och förelägganden från en domstol. [6899-2023]

En överförmyndarnämnd har inte ansökt om anordnande av förvaltare för en enskild som bedömts ha behov av det. Även vissa uttalanden om s.k. professionella ställföreträdare

En sjukvårdsinrättning anmälde till en överförmyndarnämnd att en person som vårdades där var i behov av förvaltare. Nämnden ansåg att det fanns förutsättningar för att ansöka om förvaltare men avskrev trots detta ärendet utan att göra någon sådan ansökan till rätten. Överförmyndarnämnden motiverade sitt beslut med att ställföreträdarna som myndigheten anlitar är lekmän och inte kunde förväntas ha de kvalifikationer som krävdes för att hantera de risker som uppdraget innebar. Det gjordes inte några försök att rekrytera en lämplig ställföreträdare. JO kritiserar nämnden.

I beslutet konstaterar JO att en överförmyndare ska ansöka om anordnande av förvaltare om det framkommer att den enskilde har behov av det. Skyldigheten är kopplad till just behovet av ett sådant ställföreträdarskap och den relevanta regleringen lämnar inte något utrymme för det ställningstagande som nämnden hade gjort. Hon framhåller vidare att överförmyndare har ett långtgående ansvar för att se till att ett behov av förvaltare kan tillgodoses och måste göra alla rimliga ansträngningar

för att rekrytera förvaltare även till svårare uppdrag. En ansökan bör enligt JO göras så snart det står klart att ett förvaltarebehov, också när ställföreträdarfrågan inte är löst.

JO gör i beslutet vissa uttalanden om s.k. professionella ställföreträdare. Hon konstaterar bl.a. att överförmyndare kan ha svårt att hitta lämpliga ställföreträdare och att det aktuella ärendet illustrerar risken för att enskilda inte får adekvat hjälp och stöd. En kopia av beslutet skickas till regeringen för kännedom. [581-2024]

Något om överförmyndares granskning av årsräkningar från ställföreträdare. Även kritik mot en överförmyndarnämnd för att ha dröjt med sådan kontroll

I det här ärendet har JO undersökt en s.k. översiktlig granskningsmetod som Överförmyndarnämnden i Stockholms stad har tillämpat i sitt arbete med att kontrollera ställföreträdarens årsräkningar. JO understryker att granskning av årsräkningar är en helt central del i överförmyndarnas arbete för att se till att huvudmännens tillgångar används korrekt och på ett lämpligt sätt. Hon lyfter bl.a. fram att en fullgod granskning måste innehålla en bedömning av om redovisade poster är rimliga, om upptagna utgifter verkligen avser den enskilde och om de är till dennes nytta. JO konstaterar vidare att det kan finnas skäl för vaksamhet så att inte oegentligheter förekommer och understryker att det måste ställas höga krav på överförmyndarnas tillsynsverksamhet. Även om JO har förståelse för att kontrollen i vissa fall kan tillåtas vara mer översiktlig framhåller hon att ett arbetsätt med en inledande

översiktlig avstämning och granskning inte får innebära att det endast görs en kontroll av årsräkningens formaliteter.

I det fall som hade anmälts till JO tog det knappt ett år för nämnden att slutföra granskningen av årsräkningen och besluta om arvode för ställföreträdaren. Nämnden får kritik för den långa handläggningstiden. [5473-2024]

Om överförmyndares kontroll av hur många uppdrag en ställföreträdare har m.m.

Det är inte ovanligt att överförmyndare har svårt att rekrytera ett tillräckligt antal personer som är villiga att ta på sig uppdrag som ställföreträdare. Med rekryteringssvårigheter ökar behovet av både s.k. professionella ställföreträdare och av mångförmyndare, dvs. de som har ett stort antal ställföreträdaruppdrag och som kanske t.o.m. försörjer sig på dessa. JO konstaterar att det finns en risk för att ställföreträdare som tar på sig alltför många uppdrag inte klarar av att tillgodose samtliga huvudmäns intressen. Antalet uppdrag ska därför beaktas vid lämplighetsbedömningen av gode män och förvaltare.

JO uttalar att förmågan att ha många ställföreträdaruppdrag måste bedömas individuellt utifrån vilket slags ställföreträdarskap det är frågan om, hur många andra uppdrag den enskilde redan har anförtrotts samt personens kompetens och erfarenhet. Hon betonar att det måste kunna förväntas att överförmyndare faktiskt har överblick över hur många och vilken typ av uppdrag som en tilltänkt eller redan förordnad ställföreträdare har. Den kunskapen bör även omfatta uppdrag i andra kommuner.

I ärendet har JO särskilt granskat rutinerna hos Överförmyndarnämnden i Stockholms stad för kontroll av hur många uppdrag som en ställföreträdare har. Nämnden vidtar både i anordnandeskedet och vid den löpande granskningen en viss utökad kontroll när ställföreträdare har ett flertal uppdrag i den egna kommunen. JO är kritisk till att nämnden inte beaktar uppdrag i andra kommuner.

Under våren har JO gjort flera uttalanden i frågor som rör överförmyndarverksamheten och har vid ett par tillfällen fäst regeringens uppmärksamhet på beslut som hon har fattat. Även i det här ärendet finner JO anledning att skicka beslutet till regeringen för kännedom. [8841-2024]

Övrigt

En kommunstyrelseordförande har i ett yttrande till en domstol inte levt upp till regeringsformens krav på saklighet

En kommunmedlem överklagade kommunfullmäktiges beslut om att ett kommunalt bostadsbolag skulle förvärva vissa fastigheter. I ett yttrande till domstolen uttalade kommunstyrelsens ordförande bl.a. att det var helt emot den demokratiska grundtanken att ett beslut som tagits i laga ordning och enligt demokratiska principer skulle fördröjas eller omintetgöras genom ett grundlöst och illa underbyggt överklagande samt att överklagandet snarast var ett politiskt utspel.

Enligt JO har ordföranden genom formuleringarna uttryckt en bristande respekt för att klaganden använde sin rätt att få lagligheten

av beslutet prövat och kritiserar ordföranden för att därigenom inte ha levt upp till kravet på saklighet i regeringsformen. [2159-2024]

En kommunstyrelseordförande har i strid med kravet på saklighet i regeringsformen kontaktat en butiksansvarig angående en protestlista som var uppsatt i butiken

En kommunstyrelseordförande kontaktade via mejl en butiksansvarig angående en protestlista som var uppsatt i butiken. Kontakten resulterade i att listan skulle tas ned. Ordföranden har uppgett att han skickade mejlet som privatperson.

JO uttalar att ordföranden har en betydelsefull position och han kan förväntas vara väl känd i kommunen. När han agerar som privatperson är det därför särskilt viktigt att han försäkrar sig om att hans handlande inte kan uppfattas på något annat sätt.

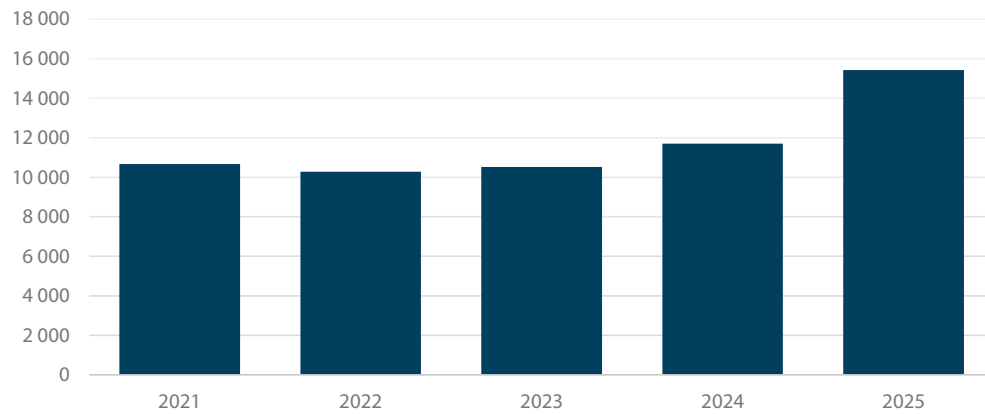
JO konstaterar att ordföranden skickade meddelandet från sin tjänstemejl under kontorstid och att det rörde en fråga som var aktuell i kommunen. Mejlet innehöll inga upplysningar eller förbehåll om att ordföranden skrev som privatperson. Meddelandet måste därför anses ha skickats i tjänsten. Syftet med meddelandet kan inte förstås på något annat sätt än som en uppmaning att ta ned listan.

JO anser att ordföranden agerat olämpligt och i strid med kravet på saklighet i regeringsformen och kritiserar honom för det. [2257-2025]

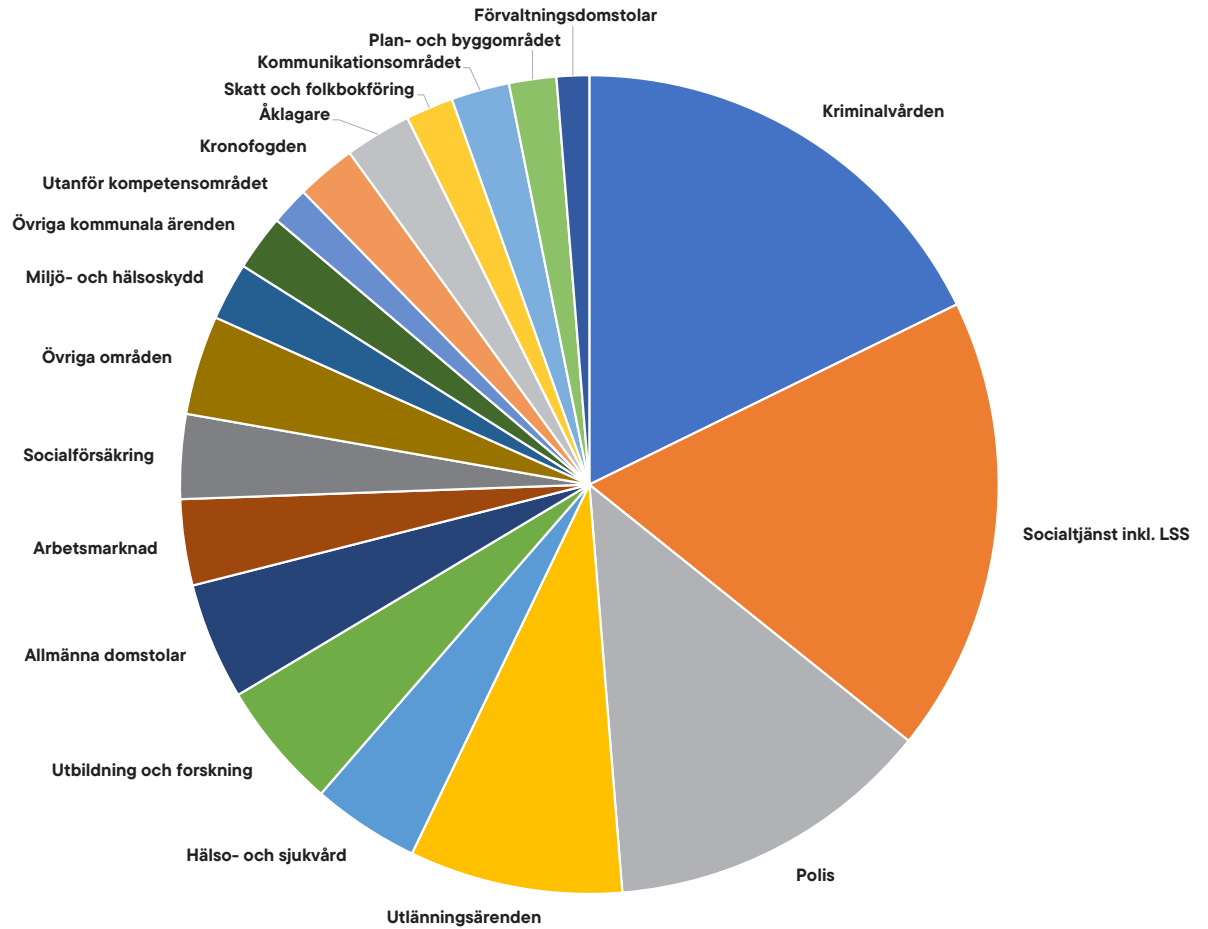
Statistik

Utvecklingen av anmälningar och initiativärenden de senaste 5 åren

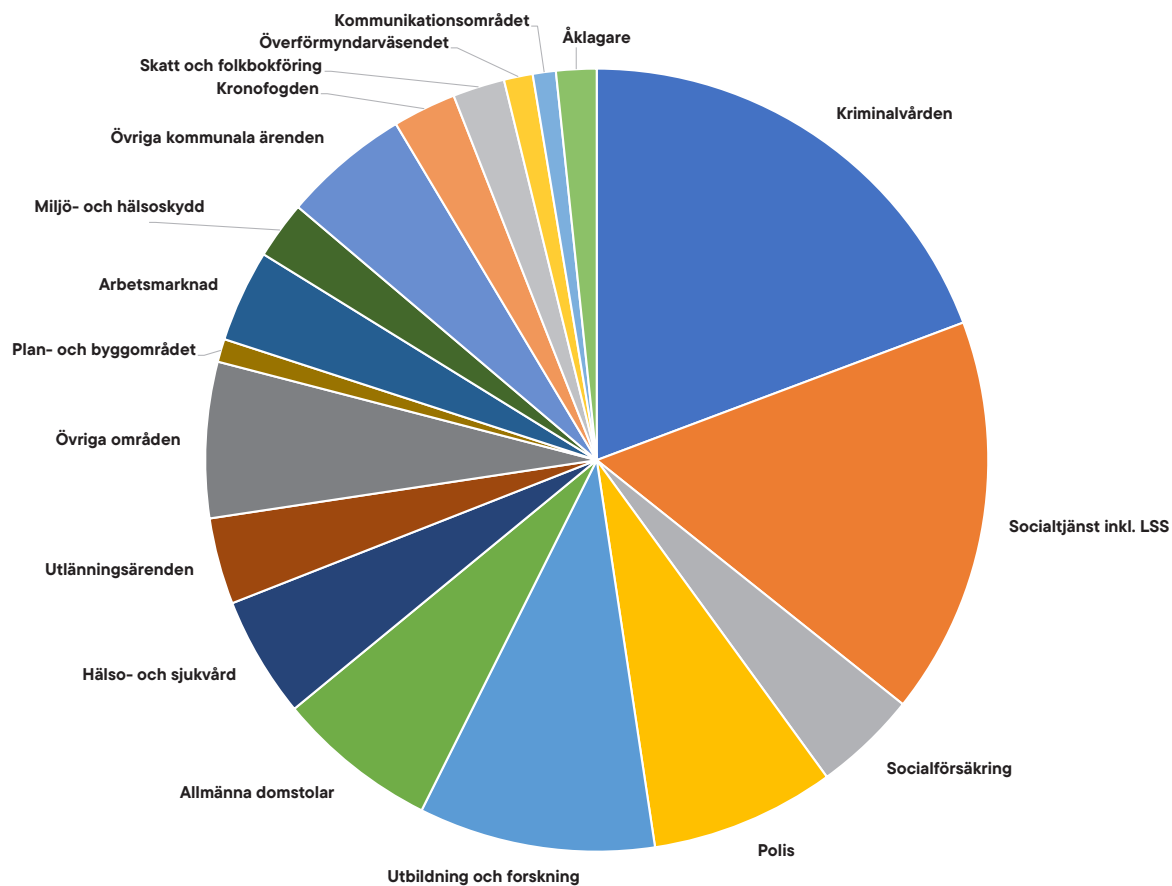

Fördelning av nya registrerade ärenden under 2025

Fördelning av kritikbeslut under 2025

Foton: Anders Jansson (sid 3 och 5), Johanna Hanno (sid 7, 13, 19, 23 och 27).

© Riksdagens ombudsmän (JO) 2026

Riksdagens tryckeri, Sverige, 2026

Produktion: Riksdagens ombudsmän (JO)

RIKSDAGENS OMBUDSMÄN – JO

Box 16327

Västra Trädgårdsgatan 4 A
103 26 Stockholm

Telefon 08-786 51 00 (växel)

Texttelefon 020-600 600

Telefax 08-21 65 58

E-post justitieombudsmannen@jo.se

Webbplats www.jo.se

Öppet vardagar klockan 09.00–11.30 och 13.00–15.00